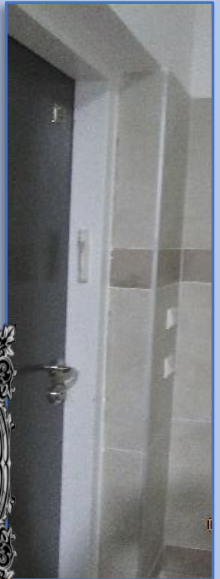
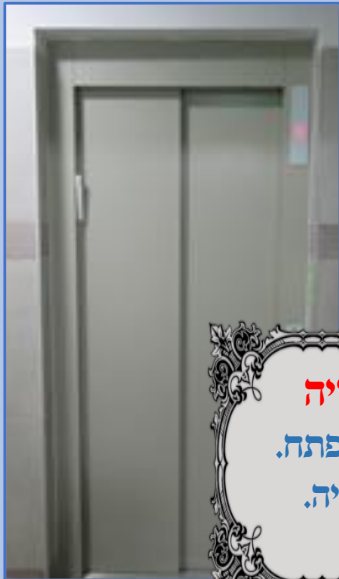

מזוזת הבית
 מדריך הלכתי ופרקטי לקביעת מזוזה

הדברים שחשוב לדעת קודם קביעת מזוזה ואחריה
 א. המקומות החייבים במזוזה. ב. מקום קביעת המזוזה בפתח.
 ג. סדר קביעת מזוזה. ד. רכישת מזוזה, כתיבתה והידוריה.
 תמצית ההלכות בקצרה בעמוד האחרון

יוצא לאור לרגל אכלוס פרויקטים חדשים
 באחיסמך, חריש, וברמת בית שמש
 ולרגל ההתיישבות המבורכת בקהילות הקודש:
 הר יונה - נוף הגליל, נוף פוריה - טבריה, עפולה
 עילית, גבעת המורה, ירוחם, תל ציון, ושאר מקומות

מוקד המזוזה
 מענה הלכתי בעניי מזוזה
7347764@GMAIL.COM

כתב השו"ע (יו"ד סי' רפה ס"א): הזהיר במזוזה, יאריכו ימיו וימי בניו, ואם אינו זהיר בה, יתקצרו.
עוד אמרו חז"ל (מנחות מג:): שהבית נשמר על ידה. עוד אמרו (שבת כג:): הזהיר במזוזה, זוכה לדירה נאה.

והנה כדי לקיים מצות מזוזה בצורה הטובה ביותר, יש לברר ארבעה פרטים:

א. איזה חדר חייב במזוזה, בוודאי או בספק. ב. היכן הוא מקום קביעת המזוזה בפתח לכתחילה. ג. מה הם הדברים שיש להקפיד בשעת קביעת המזוזה. ד. שתהא המזוזה מהודרת, הן מבחינה הלכתית, והן מבחינת יופי הכתב.

מטרת חיבור זה בארבעת פרקיו, להביא לידיעת כללי הדינים בארבעה ענינים אלו, בשימת דגש על הפרטים המצויים ועל עיקרי השיטות, ומהם יקיש הקורא לכל כיוצא בזה, ובכל ספק שמתעורר, יידע לעשות שאלת חכם [במקום שיש מחלוקת הפוסקים או חילוקי מנהגים, לא באנו 'להכריע' בין השיטות, וכ"ש שלא לגרום לאדם לשנות ממנהג אבותיו, אלא רק להעמיד את הדברים. וכל יתר הדינים והשיטות, ניתן לראות בארוכה בספרי זמנינו].

יוצא לאור בס"ד ע"י

לשאלות בעניני צורות פתח שונות וכדו', רצוי לשלוח תמונה

ניתן לקבל חינם את המדריך בדוא"ל הנ"ל

תוכן הענינים

פרק א' - המקומות החייבים במזוזה

א. סוגי המקומות החייבים במזוזה - ו * ייעוד הבית החייב במזוזה - ו * מחסן - ו * בתי עסק, חנויות ומשרדים - ו * שער חצר, פתח בנין חדר מדרגות - ו * ב. הגדרת 'פתח' החייב במזוזה - ז * פתח עם מזוזות ומשקוף - ז * פתח שיש בו מזוזות ללא משקוף - ז * פתח שיש בו משקוף, ואין בו מזוזות או שיש בו מזוזה רק בצד שמאל - ז * פתח שיש בו משקוף, ומזוזה רק בצד ימין - ז * מזוזה או משקוף שלא נעשו לשם פתח - ז * גובה הפתח ורוחבו - ז * פתח ללא דלת - ח * פתח הממלא את כל הרוח הרביעית - ח * ג. מקום ללא תקרה - ח * בית ללא תקרה - ח * פתח חצר, גינה, מבוי שלפני בית - ט * ד. גודל חדר החייב במזוזה - ט * חדר שיש בו ד' על ד' אמות - ט * חדר שיש בו כדי לרבע ד' על ד' אמות - ט * כשיש בחדר דברים קבועים הממעטים מהשיעור - ט * בית שער - פתח בנין, חדר מדרגות, פתחי הקומות - ט * חדר שראוי לענינו אף בפחות משיעור ד' על ד' - מחסן - י * חדר קטן שפתוח לחדר גדול - מרפסת שירות, חדר ארונות - י * ה. מקומות שונים החייבים במזוזה - יא * פתחי כניסה לבנין - יא * חדר מדרגות, וקומות הבנין - יא * מעלית - יא * מרפסת, חצר, גג - יב *

פרק ב' - מקום קביעת המזוזה בפתח

א. גובה הפתח - יד * מקום קביעת המזוזה בגובה הפתח - יד * פתח גבוה מאוד - יד * ב. חלל הפתח - טו * מקום קביעת המזוזה בחלל הפתח - טו * מזוזה שלא בחלל הפתח - מבפנים או מבחוץ - טו * צורת פתח מאבן שיש בתוכה את מסגרת הדלת - טז * ג. ימין הפתח - טז * קביעתה בצד ימין - טז * פתח שבין שני חדרים שונים - באיזה צד יקבע המזוזה - טז * ד. צורת קביעתה - יז * צורת קביעת המזוזה - זקופה או שוכבה - יז * ה. מזוזות בבנין משותף - יח * להסיר מכשול - יח *

פרק ג' - סדר קביעת המזוזה

א. זמן קביעתה - יט * זמן חיוב מזוזה, והזהירות בקביעתה כדין - יט * זמן קביעתה והברכה - יט * הברכה בקביעתה - יט * שמחת חנוכת הבית - כ * ב. דין בית מזוזה ושני כיסויים - כ * בית מזוזה - כ * בית מזוזה שקוף - כא * שני כיסויים במזוזה - כא * סדר העמדת המזוזה בפתח - כא * ג. דיני הורדת מזוזה מהפתח - כב * איסור העברת מזוזה לפתח שדרגת חיובו פחותה יותר - כב * איסור החלפת מזוזה במזוזה פחות מהודרת - כב *

פרק ד' - רכישת מזוזה, כתיבתה והידוריה

א. רכישת המזוזה - כג * רכישת המזוזה מסופר מומחה ירא שמים וחרד לדבר ה' - כג * מזוזות הכשירות רק בדיעבד - כד * ב. דיני הכתב - כד * כתב נאה - כד * סוגי הכתב - כד * רווח פרשה סתומה - כהשו"ע או כהט"ז - כה * ג. הידורים וחומרות בכתיבת המזוזה - כז * נגיעה לפני שהושלמה צורת האות - שיטת הרשב"א - כז * חק תוכות בחצי אות - שיטת הרד"ך - כז * שלא כסדרן בחצי אות - שיטת האבני נזר - כז * ד. הקלף ועיבודו - כח * עיבוד לשמה - כח * קלף ללא הכשר - כח * קלף עבודת יד - כח * גודל המזוזה - כח * שרטוט - כח * כתיבת שם השם - כט * שיור קלף 'כדי לגול' - כט *

גודל הזהירות מיום אחד ללא מזוזה

כתב רבינו אברהם בן הרמב"ם [בהקדמה לספרו 'המספיק לעובדי השם']:

ודע, כי עשר שנות צום מתוך חסידות, יתקפחו לך, בעוון אכילה אחת מן הגזל או מן הגניבה.

ולבישת מלבושים גסים של צמר מתוך פרישות רוב ימך, תתקפח בעוון לבישת טלית המחוייבת בציצית בלא ציצית.

וחיי פרוש ומתבודד בהרים במשך שנים רבות, יתקפחו לך, אם תשאיר בלא מזוזה בית החייב בה.

ורק אם קרך הדבר בשוגג או באונס, תוכל לקוות למחילה מה' על העבר, וסעד ושמירה מפני חטאות העתיד. עכ"ל.

בצורת הבניה בזמנינו מצויות 'צורות הפתח' שונות, וחדרים בגדלים שונים, שיתכן שחייבים במזוזה, או שיש נידון היכן לקבוע בהם, וכיון שמצות מזוזה מסורה לכל אדם בביתו, ואין מי שיעורר את תשומת לבו אם טעה בכך, לכן ראוי בשעת כניסה לדירה, לברר אצל מורה הוראה הבקי בהלכות אלו, על כל הפתחים שבביתו ובבנין המשותף, וכך לא ייכשל חלילה בביטול מצוה זו לאורך שנים רבות. ואם בכדי לסדר ענייני הבית קוראים ל'בעל מלאכה', כל שכן במצות מזוזה - שהרבה פרטים יכולים לשנות את דין קביעתה ואת הברכה [כגון ייעוד המקום, גודלו, קירויו ודלתותיו] - שצריך לזה ת"ח. ובכל נידון בצורת הפתח, כדאי לצלם ולהראות לרב תמונה, שתמונה אחת שווה אלף מילים של שואל שלא תמיד יודע את הנידונים שיש בפתח זה [ובחדר קטן, יש לציין את גודלו וגודל החדר שהוא פתוח אליו].

פרק א'

המקומות החייבים במזוזת

נאמר בתורה (דברים ו ט, יא כ) וְכִתְבֶתֶם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. ומבואר בזה, שמצות עשה לקבוע מזוזת בפתח ביתו ושעריו, וקיום מצוה זו היא בכל רגע שהמזוזת בפתחו. וכן להיפך, אם לא קבע מזוזת כראוי, הרי הוא עובר בכל רגע בביטול מצות עשה (מנחות מד. ראה להלן פ"ג ס"א). ואם הוא באחד הפתחים המשותפים לדירי הבנין או הקומה, עוון זה רובץ על כתפי כולם, רח"ל.

עשרת התנאים שיהיה החדר חייב במזוזת לכל הדיעות ובברכה

עשרה תנאים הם שיהיה החדר חייב במזוזת לכל הדיעות^א, ובברכה, ואלו הן:
ייעוד המקום [ד' תנאים]: א. שיהא בית של חול. **ב.** עשוי לדירת אדם. **ג.** עשוי לדירת כבוד. **ד.** עשוי לדירת קבע.

צורת הפתח [ד' תנאים]: ה. יש לו שתי מזוזות [וכשיש מזוזת רק בצד ימין, יקבע ללא ברכה, כמבואר להלן (ס"ז)]. **ו.** יש לו משקוף. **ז.** יש בו דלת [וללא דלת, יקבע ללא ברכה, כמבואר להלן (ס"ב)]. **ח.** גובהו לפחות י' טפחים.

צורת המקום [ב' תנאים]: ט. יש לו תקרה [ובחצר, חייב אף ללא תקרה (סעיף טו)]. **י.** גודלו ד' על ד' אמות [ובכמה אופנים חייב אף בפחות מכך, ראה להלן (סעיפים כ-כה)].

סג בית המזוזת סג

^א הידיעה איזה מהפתחים חייבם ודאי, ואיזה חייבם מספק, יש בה נפק"מ לכמה דינים: א. לענין ברכה, שאין לברך מספק, אלא טוב לקובעה בשעה שקובע מזוזות בפתח נוסף החייב בוודאי, ויכוון לפטור פתח זה בברכתו. ב. מי שאין באפשרותו לרכוש מזוזות מהודרות לכל הפתחים בביתו, לפחות יקפיד שהמקומות שחייבם ודאי, יהיו מהודרות, והשאר יהיו כשירות לכתחילה. ג. הורדה מקדושה - שעובר דירה, ומעביר את המזוזות לפתח אחר, לא יוריד מזוזת שהיתה בפתח שחייבו ודאי, לקובעה בפתח שחייבו מספק, וכן מפתח שחייבו דאורייתא לפתח שחייבו דרבנן להלן (פ"ג ס"א). ד. פתח שחייבו ספק יתכן שישתנה דינו במשך הזמן ויתחייב בוודאי, ויצטרך להוציא את המזוזת ולקבעה שנית, ופעמים אף להחליף משמאל לימין או להיפך. ויבוארו אופנים אלו להלן (סעיפים יב, יח, כה, לד).

א. סוגי ה'מקומות' החייבים במזוזה

ייעוד הבית החייב במזוזה

א. נאמר בתורה וכתבתם על מזוזות **'ביתך'**, ודרשו חז"ל (יומא יא:): שחיוב מזוזה הוא רק במקום הדומה לבית, ובכלל זה רק בית שהושלמו בו ד' תנאים אלו:

[א]. שהוא מיועד לדירת **קבע** (שו"ע רפז יא) לאפוקי סוכה / חדר בספינה / אהל ארעי / אוטובוס, מטוס וכדו'.

[ב]. שהוא מיועד לדירת **כבוד** (שו"ע רפז ד) לאפוקי בית הכסא / אמבטיה / חדר אשפה.

[ג]. שהוא מיועד לדירת **אדם** לאפוקי כלוב חיות, או לול ורפת שאין בני אדם נכנסים ויוצאים בו¹.

[ד]. שהוא בית של **חול**, ולכן הר הבית הלשכות והעזרות, פטורים ממזוזה (רמב"ם מזוזה ו ו). וכן **בית הכנסת** [המיועד רק לתפילה, ואין מי שדר בו (שו"ע רפז ג)] **ובית המדרש** (שם י) פטורים.

אמנם יש אומרים, שבית המדרש חייב, דכיון שהלומדים נמצאים בו מבוקר עד ערב, הרי זה דומה לדירה (מרדכי מנחות סי' תקסב) וכתב השו"ע (שם), שנכון לחוש לדבריהם, אבל לא יברך עליה (שו"ע שם, ש"ך סק"ט).

בית האוצר - מחסן

ב. מחסן, חייב במזוזה, כדן 'בית האוצר' (שו"ע רפז א), דכיון דיוצאין ונכנסין בו, נחשב 'בית דירה' (ש"ך סק"ב). אך יש אומרים שלא יברך על קביעתה, כיון שלדעת הרמב"ם (פ"ו ה"ז) פטור [בשורת רעק"א (סי' סו) כ' לברך, אך באבנ"ז (שפב ה) ובמק"מ (רפז ט) חששו לדעת הרמב"ם לענין ברכה, וכן הורו המנחת יצחק (ד פט) השבט הלוי (ב קנו) וההליכות עולם (ה"ח מזוזה סל"א) שלא לברך. אך במזוזות ביתך (רפז ז) כתב לברך, וכן משמע בחוט שני (מזוזה סי' רפז)].

יש אומרים, שמחסן שמשתמש בו רק לעיתים רחוקות [כגון לאחסון עצי סוכה או כלים לפסח], פטור [הגרי"ש אלישיב (בית כהלכה פ"ד סכ"ח), והגר"נ קרליץ (חור"ש מזוזה עמ' סא), אך הגר"מ פיינשטיין (אגרו"מ י"ד ב קמא) נקט, דחייב בכל גווני, וכ"כ היעב"ץ (שאלת יעבץ ח"ב סי' קיט) שאפילו משתמש בו רק אחת לשנה, חייב].

חנויות, בתי עסק, משרדים

ג. בחנויות, בתי עסק, משרדים, יש לקבוע מזוזה ללא ברכה [הט"ז (רפז י) כ' לפטור חנויות דכיון שאין ישנים בהם בלילה, הר"ז דירת עראי, אך היד הקטנה (ב כא) השיג על דבריו ונקט לחייב, דאם יש שם סחורה המונחת תמיד לא גרע מבית האוצר, ואף אם אין סחורה בלילה, חייב כמו בביהמ"ד, דכיון שיושבים שם כל היום, דומה לדירה, והובאו דבריו בפת"ש (שם סק"י) ועוד פוסקים].

שער חצר, פתח בנין, חדר מדרגות

ד. פתח של חצר, בנין, חדר מדרגות, וכדו', חייב במזוזה, אף שאינו עשוי למגורים (שו"ע רפז א), וכמו שנאמר בפסוק וכתבתם על מזוזות ביתך, ובשערך². ונחלקו הראשונים בגדר חיובו, האם **מחמת עצמו**, שראוי הוא לשימוש, אף שאינו שימוש מגורים, או רק **מחמת הבית**, שהוא פתח נוסף המתייחס אל הבית, וכפי שיבואר להלן (סעיף ט"ו).

ב. הגדרת 'פתח' החייב במזווה

פתח עם מזוזות ומשקוף

ה. פתח שיש בו שתי מזוזות ומשקוף מעליהם, חייב במזווה (שו"ע רפז א). ואין צריך שתהיה מסגרת מיוחדת המחוברת לקיר, אלא די שהקיר עצמו בולט משני הצדדים ולמעלה [הכרעת החזו"א (יו"ד קעב א) כדעת רש"י].

פתח שיש בו מזוזות ללא משקוף

ו. פתח שיש בו מזוזות ללא משקוף, פטור ממזווה (שו"ע רפז א). והיינו באופן שיש המשך לתקרה לפני הפתח, אך אם התקרה מתחילה במקום זה [מעל המזוזות], יש אומרים ש'פי התקרה' הרי הוא כמשקוף [מקדש מעט (רפז ה), קנין תורה (ח"ו סי' צד), משיב דברים (סי' קסט) שכן דעת היראים, מנחת יצחק (ח"י סי' צא) והוכיח שכן דעת השו"ע (רפז ו), אך לדעת החזו"א (סי' קעב ס"ק ב-ג) והשבט הלוי (ח"ב סי' קנ) פטור], וראוי להחמיר לקבוע ללא ברכה.

פתח שיש בו משקוף, ומזווה רק בצד ימין

ז. פתח שיש בו משקוף, ומזווה רק בצד ימין, נחלקו הראשונים בדינו, דעת הרמב"ם (מזווה ו א) שפטור ממזווה, שאין לו 'שם פתח', ודעת הרא"ש (ה"ק מזווה סי' יד) הטור (שם) ורבינו ירוחם (נתיב כא) שחייב במזווה, כיון שעיקר חיוב מזווה תלוי בצד ימין, שהוא 'דרך ביאתך'.

ולהלכה, השו"ע (שם) פסק, שפטור, אך הש"ך (סק"א) כתב, דכיון שיש חולקין, יקבענה בלא ברכה.

פתח שיש בו משקוף, ואין בו מזוזות או שיש בו מזווה רק בצד שמאל

ח. פתח שיש בו משקוף, ואין בו מזוזות, או שיש לו מזווה רק בצד שמאל, פטור ממזווה (שם) [ובבא"ח (ש"ב כי תבוא יב) כ' שאם יש מזווה בצד שמאל, יקבע ללא ברכה, וצ"ע, דאין שיטה כזו, וכן בהליכו"ע (שם) השיג על דבריו].

מזווה או משקוף שלא נעשו לשם פתח

ט. מזווה או משקוף שלא נעשו לשם פתח, אלא למטרה אחרת, פטורים ממזווה, כגון אם נעשו כדי להחזיק את התקרה, דאף אם עשויים כצורת הפתח, אינם נחשבים מזוזות או משקוף (שו"ע רפז ו).

גובה הפתח ורוחבו

י. אם אין בגובה הפתח ל' טפחים, פטור (רמב"ם ו א, רמ"א רפז ב). ואם אין ברוחבו ד' טפחים, נחלקו הראשונים בדינו, יש אומרים שפטור, כיון שאין בו 'שיעור מקום' (רש"י עירובין יא; מרדכי, טור סי' רפז, הובאו בש"ך סק"ב), ויש אומרים שחייב, שאין צריך

פתח ללא משקוף, אלא התקרה מומשיכה לפני הפתח ואחריו - פטור ממזווה

פתח שיש בו מזווה רק בצד ימין, ובצד שמאל הוא 'המשך הכותל' - קובע ללא ברכה

בצורת פתח זו, יש ספק נוסף, שאין משקוף בולט, אלא רק 'תחילת התקרה' [ראה סי' ו], וכן מזוזות הפתח הימנית, אינה בולטת, אלא היא רק 'ראש הכותל' [ראה סי' ג].

שיהיה בו שיעור מקום (רמב"ם מזוזה ו א, כמבואר במג"מ שבת טז כ), ולכן יש לקבוע בלא ברכה (ערוה"ש רפז ט). אכן אם אין ברוחב הפתח ג' טפחים, פטור לכו"ע, שהרי הוא כסתום (ערוה"ש שם).

יא. פתח שוכב [כגון בתקרת הגג, או ברצפת הבית], פטור, שאי"ז קרוי 'מזוזות' (שו"ת נוב"י יו"ד קפד, הובא בפת"ש רפז א).

פתח ללא דלת

יב. פתח ללא דלת, לדעת הרמב"ם (מזוזה ו א) פטור ממזוזה, אך לרוב הראשונים, חייב, וכן הלכה [השו"ע (רפו טו) פסק ב'סתם' כשאר הראשונים, ורק בשם 'יש אומרים' הביא את שיטת הרמב"ם]. ומ"מ לא יברך עליה, או שיברך על קביעת מזוזה בפתח אחר ויכוון לפטור בברכתו גם את זו (ש"ך סקכ"ה בא"ח ש"ב כי תבוא יט).

פתח שיש בו וילון או דלת הזזה, הרי הוא כפתח עם דלת, וחייב אף להרמב"ם (מזוזות ביתך סי' רפ"ו שעה"צ ס"ק ק"כ).

יג. ונפק"מ שאם קבע מזוזה כשלא היה דלת, ואח"כ קבע דלת או וילון, יש להוריד את המזוזה ולקבעה מחדש, כיון שלדעת הרמב"ם עד עתה היתה פטורה, והר"ז תעשה ולא מן העשוי, שהרי קביעת המזוזה קדמה לחיוב (ש"ך סי' רפו סקכ"ה).

קבע מזוזה כשהיה דלת, ואח"כ הסיר הדלת ושוב החזירה, ראה להלן (סעיף י"ד) האם צריך לקבעה מחדש.

פתח הממלא את כל הרוח הרביעית

יד. פתח הממלא את כל הרוח הרביעית [ויש לו משקוף או 'פי תקרה'], כותלי הבית הניכרים מבחוץ, נחשבים כמזוזות, אך כיון שיש חולקים, יקבע ללא ברכה [דעת הרא"ש (ה"ק סי' יד), והטור (סי' רפז) דחייב, וכ"פ הט"ז (סק"א) הגר"א (שם) והבא"ח (ש"ב תבוא יג), ודלא כרש"י, וכ"כ החזו"א (קעב ב) שיש לקבוע מספק, אך ללא ברכה].

ג. מקום ללא תקרה

בית ללא תקרה

יד. חדר ללא תקרה, פטור ממזוזה, שאינו ראוי למגורים (שו"ע רפו יד).

קבע מזוזה קודם שעשה תקרה, ואח"כ עשה תקרה, צריך לקבוע מחדש את המזוזה, משום תעשה ולא מן העשוי.

**פתח הממלא את כל הרוח הרביעית
נחלקו הראשונים האם 'ראשי
הכתלים' נחשבים כ'מזוזות הפתח'
ולכן יש לקבוע ללא ברכה**

אמנם, אם הסיר את הגג בחג הסוכות כדי להניח עליו סכך, ולאחר החג החזירו, נחלקו הפוסקים בדינו, יש אומרים שצריך לחזור ולקבעה מחדש, דכיון שבזמן שהסיר הגג, היתה פטורה, הר"ז בכלל תעשה ולא מן העשוי, שכאשר החזיר את הגג ונתחייבה שוב במזוזה, נמצא שיש בה מזוזה מאיליה [פרי חדש, הובא בשערי

תשובה (או"ח סי' תרכ"ו סק"ז), ובפתחי תשובה (יו"ד סי' רפ"ו סקי"ג), וכ"כ בשו"ת כתב סופר (יו"ד סי' קל"ט), וכן הורה הבא"ח (ש"ב כי תבוא יח) לענין חדר שהסירו קיריו והחזירו אותו שיקבע שוב מספק], ויש אומרים שאין צריך, דכיון שבשעת קביעתה נקבעה בהכשר, הר"ז בכלל 'תעשה', (אגרות משה או"ח ח"ה סי' מ', וכ"ה בס' הליכות שלמה תשרי פ"ח הע' 58, ומלבד זאת י"א דאף בזמן החג לא נפטרה כלל מחיוב מזוזה, עי' בשע"ת שם).

פתח חצר, גינה, מבוי שלפני בית

טו. פתח חצר, גינה, מבוי שלפני בית, חייב במזוזות אף שאין לו תקרה. ונחלקו הראשונים בטעם הדבר, דעת הרא"ש (סי' יא) משום שראויים לתשמישם אף ללא תקרה [דק שימוש מגורים צריך תקרה], ודעת הרמב"ם (מזוזות פ"ו ה"ז), שהוא משום שאין חיובו מחמת החצר, אלא מחמת הבית, דהיינו שהוא כפתח נוסף המתייחס לבית, ובבית הרי יש תקרה. ויש כמה נפק"מ במחלוקת זו ראה להלן (סעיפים כ-כה).

ד. גודל חדר החייב במזוזות**חדר שיש בו ד' על ד' אמות**

טז. חדר שיש בו שיעור ד' אמות על ד' אמות [1.92 על 1.92 מטר (שיעור הגרא"ח נאה, דשיעור החזו"א אינו אלא לחומרא, ולא לקולא לפטור, ובפרט בחיוב מזוזות, דהוי דאורייתא), ויש מחמירים אף 1.80 על 1.80. (השיעור הקטן לפי גודל הדרהם 3 סמ"ק) שנתגלה בזמנינו], חייב במזוזות (שו"ע רפ"ג).

חדר שיש בו כדי לרבע ד' על ד' אמות

יז. חדר שאין בו ריבוע של ד' על ד' אמות, אך יש בו כדי לרבע ד' על ד' אמות [וכגון חדר בצורת מלבן או עיגול, כל ששטחו 3.8684 מטר (להגרא"ח נאה, ולשיעור הקטן הוא 3.24 מטר)], נחלקו הראשונים בדינו, דעת הרמב"ם (מזוזות ו"ב) שחייב, וכן פסק השו"ע (שם), אך דעת הרא"ש (מזוזות ס' טו) שפטור, והביא דבריו הש"ך (שם סקכ"ג) וכתב, שיקבענה ללא ברכה. אכן הט"ז (או"ח תרלד סק"ב) חולק על השו"ע, וס"ל דאף לדעת הרמב"ם פטור, וכן נקט החזו"א (או"ח קי"ח) דפטור לכו"ע, וכן הורה הגרי"ש אלישיב (בית כהלכה פ"ג הע' 4).

ולדינא, לבני ספרד, יש לקבוע מספק כדברי השו"ע, אך ללא ברכה (בא"ח ש"ב כי תבוא יט, ילקו"י יו"ד רפה כד), ולבני אשכנז, תלוי במחלוקת הנ"ל. וראוי לחוש לדעת השו"ע, ולקבוע ללא ברכה. ואם אין בו רוחב אמה, פטור לכו"ע (דע"ק רפ"ג, מק"מ סקמ"ב).

יח. קבע בחדר זה ולאחר זמן הרחיבו, ויש בו ריבוע גמור של ד' על ד' אמות, יחזור ויקבע שוב, כיון שלדעת הפוסטים, הרי זה תעשה ולא מן העשוי.

כשיש בחדר דברים קבועים הממעטים מהשיעור

יט. חדר שיש בו ד' על ד' אמות, אלא שיש בו דברים קבועים הממעטים את השיעור, כגון ארונות מטבח ושיש, יש אומרים שאם הם מתשמישי החדר, אינם ממעטים בשיעור, אך אם אינם מתשמישי החדר, ממעטים [שו"ת מהרש"ם (ח"ג ס' רסג) שדבר שהוא לצורך תשמישו, אינו ממעט החלל], ויש אומרים, שכל דבר המחובר לקרקע ממעט, ורק דבר נייד אינו ממעט [דעת קדושים (רפ"י יח), וכן משמע מהחזו"א (או"ח קי"ח)].

האופנים שחייב אף בפחות משיעור ד' על ד' אמות**בית שער - פתח בנין, חדר מדרגות, פתחי הקומות**

כ. החמודי דניאל (כ"י) כתב לחדש, ש'בית שער' חייב אף כשאין במקום ד' על ד' אמות, כיון שבבית עצמו יש שיעור ד' על ד' אמות [ולמד זאת מדברי הרמב"ם (שהובאו לעיל ס"ד), דמשו"ה שער חצר חייב אף כשאין בחצר תקרה, משום שגדר חיוב בית שער משום שהוא פתח נוסף להבית, ובבית יש תקרה, וה"נ די בזה שיש בבית שיעור ד' על ד' אמות]. והובאו דבריו בפתחי תשובה (רפ"ג),

חדר ארונות (שאין בו ד' על ד') הפתוח לחדר גדול - המזוזת בצד ימין לכיוון החדר הגדול

וכן הורו עוד פוסקים [זכור לאברהם (ח"ג יו"ד סי' מ) בשם החיד"א, וכ"כ העיקרי הד"ט (יו"ד סי' לא) והרש"ש (סוכה ג:), ולענין ברכה, כיון שיש חולקים בדין זה, יקבע ללא ברכה, וכן הסיק בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' קנד), אך הגרי"ש אלישיב (בית כהלכה עמ' 66) נקט לקבוע בברכה].

ובכלל זה כל פתח של בנין, לובי, חדר מדרגות, וכן פתח הקומה, אף כשאין ד' על ד' אמות, חייב במזוזת.

חדר שראוי לענינו אף בפחות משיעור ד' על ד' - מחסן

כא. עוד חידש החמודי דניאל, שחדר שראוי לשימוש שהוא מיועד לו אף בפחות מד' על ד' [כגון מחסן], אף הוא חייב במזוזת, שכל טעם שיעור ד' על ד' הוא משום שאינו ראוי לשימוש בפחות מכך, וזה שייך רק בשימושי דירה [אכילה, שינה וכדו'], אך חדר שמיועד לשימושים אחרים, כיון שראוי לענינו אף בפחות מכך, חייב [ולמד זאת מדברי הרא"ש (שהובא לעיל סט"ו) דהטעם ששער חצר חייב אף כשאין בה תקרה, משום שחצר ראויה לשימוש אף ללא תקרה, וה"נ לענין שיעור דע"ד, כל שראוי לענינו בפחות מדע"ד, חייב. ולפ"ז הוא גם טעם נוסף לחייב בבית שער שאין בו דע"ד, כיון שראוי לענינו אף בפחות משיעור זה]. וכדבריו כתבו הריטב"א (סוכה ג:) והרא"ה (שם) וכ"כ הרש"ש (שם), אך כיון שיש חולקים, לא יברך על קביעתה. וראה להלן בסעיף הבא.

חדר קטן שפתוח לחדר גדול - מרפסת שירות, חדר ארונות

כב. חדר שאין בו שיעור, אך פתוח לחדר גדול [כפי שמצוי במרפסת שירות הפתוחה למטבח וכדו', או חדר ארונות הפתוח לחדר שינה], חידש הרעק"א (בהגהות השו"ע שם) שחייב במזוזת, כיון שהוא פתחו של החדר הגדול, שהרי אפילו אם יהיה החדר הקטן נידון כאויר, הרי"ז כפתח כניסה לחדר הגדול, וביאר החזו"א (יו"ד קסח ה) את דבריו, שיש לקבוע מזוזת מצד ימין לכיוון החדר הגדול.

ומבואר, דהרעק"א פליג על חידושו של החמודי דניאל, וחייב רק מטעם אחר [דהרעק"א מיירי גם בחדר אחסון וכלשונו 'חדר הקעמערלי'], ונמצא, שחדר ארונות או מרפסת שירות הפתוחים לחדר גדול, דינם שנוי במחלוקת, שלדעת רעק"א יש לקבוע מימין לכיוון החדר הגדול, ולדעת החמודי דניאל מימין לכיוון החדר הקטן, והוראת הפוסקים (הגרי"ש אלישיב קובץ תשובות ב'ו, שבט ה'וי"ב קנב, חוט שני עמ' פד, תשוה"נ א תרנג שכן נהג הגרי"ז מבריסק) לעיקר כהרעק"א [ולענין ברכה, הורה החזו"א (קסט ב) שלא יברך, והגרי"ש אלישיב הורה לקבוע בברכה (בית כהלכה פ"ג הע' 10)].

מרפסת שירות (שאין בה ד' על ד') הפתוחה למטבח - המזוזת בצד ימין לכיוון המטבח

ויש שנוהגים כהחמודי דניאל, לקבוע בצד ימין.

בארה"ב לא נהגו לקבוע מזוזת בחדר זה, כדעת האגרו"מ (יו"ד סי' קפא) שהיקל בזה.

כג. במחסן שאינו פתוח לחדר גדול, שלדעת הרעק"א אינו חייב כלל, ראוי לחוש לחמודי דניאל ולקבוע בו בימין הכניסה לחדר הקטן, וללא ברכה [והיינו, דלעולם חיישינן גם לדברי החמודי דניאל, אלא שדברי הרעק"א הם עיקר לדינא יותר, ולכן באופן שאינו חייב לדעת רעק"א, יש לחוש לדעת החמוד"ד].

כד. חדר קטן מאוד, שהשימוש בו אינו ע"י כניסה ויציאה, אלא רק ע"י הושטת יד [כגון אם ממלא את החדר בארון, או במכונת כביסה וכדו'], פטור לכל הדיעות, שהרי אין נכנסים לתוכו, ו'דרך ביאתך אמרה תורה', וכן לא שייך בו את סברת הרעק"א, שהרי אין נכנסים מתוכו אל החדר הגדול [ואף אם במקרה נופל משהו על הרצפה, ונזקק להיכנס, מ"מ אינו מיועד לכך].

כה. קבע מזוזת בחדר קטן ואח"כ הרחיבו [כגון שהרחיב את המרפסת שירות עם המסתור כביסה שמאחוריה, או הרחיב את המחסן וכדו'], מצוי מאוד שישתנה דינו, וכגון, אם בתחילה קבע בצד ימין לכיוון החדר הגדול [כדעת רעק"א], וכעת שהרחיב, יש גם בחדר הקטן שיעור ד' על ד', יש להעביר את המזוזת לצד ימין לכיוון החדר, וכן אף אם קבע בימין לכיוון החדר [כגון לדעת החמוד"ד במחסן], כיון שאח"כ הרחיבו ויש בו שיעור ונמצא שכעת חייב לכו"ע, יוציא את המזוזת ויקבענה שוב, שלסוברים שהיה פטור עד עתה, הר"ז תעשה ולא מן העשוי, שקביעת המזוזת קדמה ל'שם חדר'.

ה. מקומות שונים החייבים במזוזת

פתחי כניסה לבנין

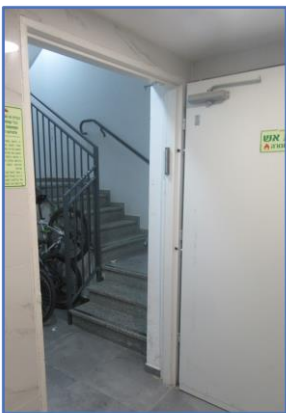
כו. פתח כניסה לבנין, חייב במזוזת כדין בית שער, ואף אם אינו פתוח למקום שיש בו ד' על ד' אמות, ופעמים מצוי שיש שתי צורות הפתח בכניסה לבנין, וכגון שיש ביניהם את התיבות דואר וכדו', ושניהם חייבות במזוזת. ובדלת אלומיניום או ברזל, ראה להלן (פ"ב סעיף ה') היכן לקבוע בה את המזוזת.

חדר מדרגות, וקומות הבנין

כז. בבנינים חדשים, מצוי שיש חדר נפרד למדרגות, ובכל קומה יש פתח כניסה מהחדר מדרגות אל הקומה, ופתחים אלו חייבים במזוזת, כדין 'בית שער', ולכן בקומת הכניסה קובע בצד ימין לכיוון החדר מדרגות, ובשאר הקומות, בצד ימין לכיוון הקומה, שדרך ביאתך אמרה תורה, וכך היא דרך ביאתו [כמבואר בשו"ע (רפו ט) 'ארובה שבין בית לעלייה, ועולים לה בסולם, ועושים סביב הסולם היקף מחיצות, פעמים למטה ברגלי הסולם, ופעמים למעלה בראשו, ויש בו צורת פתח, במקום שעושים אותו חייב, ואם עשו למעלה גם למטה, חייב בשתיים', ומקורו מהגמ' (מנחות לד.) לול פתוח מן הבית לעלייה, אמר רב הונא, אם יש לו פתח אחד חייב במזוזת אחת, אם יש לו ב' פתחים, חייב בשתי מזוזות]. ואף כשאין בהם ד' על ד', כמו שנתבאר לעיל (סעיף כ).

מעלית

כח. פתח המעלית [אף כשאין בה ד' על ד' אמות], לדעת רוב הפוסקים, חייב במזוזת כדין סולם שעולין בו מבית לעלייה ויש מסביבו היקף מחיצות [כפי שנתבאר בסעיף הקודם בדין חדר מדרגות. והגרי"ש אלישיב היה מעורר על כך, לקבוע מזוזות בפתחי המעלית בבנין, וכשסיפרו לו שאירעו בבנין מקרים לא טובים רח"ל, אמר שיבדקו אם קבעו מזוזות כראוי בפתחי המעלית בבנין (שבות יצחק פ"ב הע' נח)].

כניסה מקומת ה'לובי' אל חדר המדרגות - מזוזת בצד ימין לכיוון חדר המדרגות

פתח מעלית בשאר קומות הבנין - מזוזת בצד ימין לכיוון הקומה

כט. בפתחי הכניסה מהמעלית לקומות הבנין [חוץ מקומת הכניסה], יש לקבוע בצד ימין של הנכנס לכיוון הקומה [שהוא צד שמאל של היצא מהקומה אל המעלית], כיון שהחיוב הוא מחמת שפתח זה הוא כניסה נוספת אל הקומה [כן הורו הגר"ש אלישיב (בית כהלכה פ"ד ס"ז), הגר"ש ואזנר (מבית לוי תשנ"ג עמ' קכט), הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' צו), חובת הדר (פ"ה ס"א), להורות נתן (ח"ג סי' עב-עג), וכן הורה הגר"י זילברשטיין (חשוקי חמד ב"מ קא:)] ואמר שהסכימו עמו כמה מגדולי ישראל, וכן נקט הגר"נ קופשיץ שליט"א שאין צד לפטור מעלית בפתח הכניסה אל הקומה, ובתשובות והנהגות (ב תקמ"ז) כתב, 'יש להחמיר ולדונו כדרך שימוש, ולחייב במזוזת, ולכן יש לקבוע מזוזת בלא ברכה', ובשו"ת מנחת שלמה (סי' ק) בתחילה צידד לפטור מעלית, אך בסו"ד כתב, 'מכיון שבזמננו כך רגילים ליכנס ולצאת מהבית, טוב לקבוע מזוזת בימין הכניסה לפרוזדור, בלי ברכה'. והוסיף הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' צו) לבאר, דאין חיסרון בזה שנכנסים ממקום סתום שאינו מקום, שהר"ז כמו פתח בקומה גבוהה שאין לפניו מדרגות, ונכנסים ממנו רק היישר מתוך מטוס, שבוודאי חייב, שאין נפק"מ מנין באים אל הפתח].

ל. בקומת הכניסה לבנין [קומת ה'לובי'], נחלקו הפוסקים באיזה צד יקבע, דעת הגר"ש אלישיב (בית כהלכה פ"ד ס"ז) ועוד פוסקים (חובת הדר פ"ה ס"א), בצד ימין לכיוון המעלית, והיינו שפתח המעלית נידון כ'בית שער' [וכדין סולם שבין בית לעלייה שיש מסביבו היקף מחיצות ויש צורת הפתח למעלה ולמטה, שחייב במזוזת בשניהם (שו"ע רפ"ט)], ודעת הגר"ש וואזנר (שערי המזוזת פ"ב הע' מב) בצד ימין לכיוון הקומה, דכיון שאינה קבועה, אינה נידונת כבית שער, ואינו חייב מחמת שפתח זה הוא כניסה למעלית, אלא מחמת שהוא כניסה אל הקומה [וכן דעת הגר"י זילברשטיין (שם), אך הגר"נ קרליץ (שם) נקט שבקומה זו פטור, אא"כ משתמשים בקומת הכניסה וכדלהלן].

לא. אם בקומת הכניסה, יש רחבה לפני המעלית בתוך הבנין, ויש בה ד' על ד', ואינה משמשת רק כמעבר, אלא מניחים שם עגלות וכיוצ"ב, אף לדעת הגר"ש אלישיב, יש לקבוע המזוזת בצד ימין לכיוון הקומה, שהר"ז כניסה מהמעלית לקומה זו [ושבות יצחק סופ"ב], וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' צו)].

לב. במנחת יצחק (ד צג) כתב שיטה שלישית, שיש לקבוע בתוך המעלית עצמה בצד ימין לכיוון המעלית, דס"ל שתא המעלית עצמו חייב במזוזת, אף שהיא דירת עראי, כיון שראוי לתשמישו [דכשם שבחדר שראוי לתשמישו, חייב אף בפחות מד' על ד' (לדעת החמודי דניאל דלעיל סעי' כ') ה"ה דחייב אף בדירת עראי. אך הוסיף, שהסומך על המקילין לפטור לגמרי (ע"פ החולקים על החמוד"ד), יש לו על מי לסמוך].

לג. דעת ה'בצל החכמה' (ג פ), שפטורה לגמרי, כיון שהיא גוף נייד ואינה קבועה [ובילקו"י (שובע שמחות הל' מזוזת) הביא דבריו, והוסיף, שהמחמיר, תבוא עליו ברכה], וכן מטו משמיה דהקה"י (ארחות רבינו ג הוספות עמ' ח) והגר"מ פיינשטיין (אהלי ישורון פ"ב).

מרפסת, חצר, גג

לד. פתח מרפסת או חצר, חייב במזוזת, אלא שנחלקו הפוסקים בגדר חיוב פתח זה, דעת המהרי"ל (סי' צד) והט"ז (רפ"ד) שהמרפסת חייבת **מחמת עצמה**, אף שאינה ראויה לשימושי דירה, ואף שאינה מקורה [וכדעת הרא"ש (לעיל סי"ד) משום דחזי לתשמישתיה], ולכן יש לקבוע המזוזת בצד ימין לכיוון המרפסת, וכן פסק במנחת יצחק (ח"א סי' ח-ט), באור לציון (א יד) בקנה

בושם (ג פט), ובהליכות עולם (ח"ח פר' כי תבוא), [וכשאין בה ד' על ד', דינה תלוי בפלוגתת החמוד"ד והרעק"א (לעיל סעיפים כא-כב), לדעת רעק"א קובע לימין הכניסה לחדר הגדול].

מאיך, דעת הבית מאיר (סי' רפט), שיש לקבוע בצד ימין לכיוון הבית [אף כשיש בה ד' על ד' אמות], דס"ל שפתח מרפסת חייב רק מחמת שהוא פתח הבית [וכדעת הרמב"ם (לעיל סט"ו), עוד הוסיף, דאף אם חיובה מחמת עצמה, מ"מ בפתח שבין בית לחצר, הבית שהוא עיקר קודם, דס"ל ש'עיקר' עדיף על 'פנימי' (וראה להלן סעיף פ"ב ס"ט שיש חולקים בזה), ועוד הוסיף, צא ולמד מלשון העולם, שהבא למרפסת נקרא 'יוצא' ולא 'נכנס', כלומר, שבדעת בני אדם פתח זה נחשב פתח 'כניסה' לבית, ולא כניסה לחצר], וכ"פ החזו"א (קסח ה-ו) [ונקט כן אף לדעת מהר"ל דחצר חייבת מחמת עצמה, דאי"ז אלא בזמנם שהיו משתמשים בחצר לטחינה, אפיה, שטיחת פירות ושאר צרכים, ופעמים גם לאכילה ושינה, אבל אצלנו אין החצרות אלא רק לאויר], וכן דעת הגרי"ש אלישיב (שבועת יצחק פ"א) והגר"ש וואזנר (שבה"ל ג קנ, מבית לוי ג תשגנ). וכל שכן כשאין בה ד' על ד' אמות, דבלאו הכי אפילו היתה חדר סגור, לדעת רעק"א יש לקבוע בצד ימין לכיוון הבית (כדלעיל סכ"ב).

לה. יש אומרים שאף מרפסת מקורה, בכלל מחלוקת זו, כיון שמשתמש בה שימושים עראיים, או למשחקי ילדים [שאף זה נחשב שימוש עראי כלפי שימושי בית]. אמנם, אם המרפסת מקורה מלמעלה ומהצדדים, ומשתמש בה שימושי דירה [אכילה, שינה וכדו'], לכל הדיעות יקבע בצד ימין לכיוון המרפסת, שהר"ז חדר גמור [הגרי"ש אלישיב (סת"ם עמ' 193), והגר"נ קרליין (חוט שני מזוזה עמ' עד), אך באור לציון (א יד) משמע, שאף אם מקורה רק מלמעלה, נחשב מקורה, אף שאין משתמשים בו שימושי דירה].

לו. קבע מזוזה במרפסת רגילה [בין אם קבע מימין, בין אם קבע משמאל], ולאחר זמן סגר את המרפסת מלמעלה ומהצדדים ומשתמש בה שימושי דירה, יחזור ויקבענה מחדש בצד ימין לכיוון המרפסת, כיון שעד עתה היה דינה שנוי במחלוקת, וכעת לכל הדיעות חיובה לצד ימין לכיוון המרפסת.

לז. מרפסת או חצר שיש להם פתח נוסף מרשות הרבים, נמצא שאף הפתח שבין הבית למרפסת/חצר נחשב כ'כניסה' לבית, שהרי דרכו נכנסים מרשות הרבים אל הבית, ולכו"ע יש לקבוע בו את המזוזה מצד ימין לכיוון הבית (ט"ז שם).

לח. פתח היציאה מחדר המדרגות אל הגג, אם משתמשים בו רק לעתים רחוקות, כגון לצורך תיקון דודי שמש/קולטים וכדו', פטור ממזוזה, אך אם יש בו שימושים תדירים, חייב [הגרי"ש אלישיב (בית כהלכה פ"ד סמ"ג), והגר"ש וואזנר (מבית לוי ח"ג תשנ"ג)]. אם פתח הגג אינו זקוף אלא שוכב [בתקרה], בכל אופן פטור, שאי"ז נחשב 'פתח', כמבואר לעיל (סי"א).

חייב אדם להזהר במזוזה, מפני שהיא חובת הכל תמיד, וכל זמן שיכנס ויצא, יפגע ביחוד השם שמו של הקדוש ב"ה, ויזכור אהבתו, ויעור משנתו ושגיותיו בהבלי הזמן, וידע שאין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים, אלא ידיעת צור העולם, ומיד הוא חוזר לדעתו, והולך בדרכי מישרים (רמב"ם מזוזה פ"ו הי"ג).

אין ראוי לבני אדם להקל במצות מזוזה, ולא להתרשל בה, ואף אם היה שכרה גדול ודמיה מרובין, שהרי אנו רואין התועלת הגדולה הזאת, והפרי הנעים היוצא ממנה בקיומה, על אחת כמה וכמה כששכרה קל, ראוי להענש כל המתרשל בה (כד הקמח, ערך מזוזה).

פרק ב'

מקום קביעת המזוזה בפתח

א. גובה הפתח [א-ג]. ב. חלל הפתח [ד-ז]. ג. ימין הפתח [ח-ט]. ד. צורת קביעתה [י]. ה. מזוזה בבנין משותף [יא].

במקום קביעת המזוזה בפתח, יש כמה פרטי דינים: א. מקומה בגובה הפתח - בתחילת השליש העליון. ב. שתהיה בטפח הראשון, ובתוך חלל הפתח. ג. שתהיה בצד ימין של הפתח. ד. צורת קביעתה - האם בזקיפה או בשיפוע. ובכל אלו יש כמה פרטים, וכפי שיבואר להלן.

א. גובה הפתח

מקום קביעת המזוזה בגובה הפתח

א. לכתחילה יש לקבועה בתחילת השליש העליון. קבע למעלה מזה, כשרה, והוא שירחיקנה מהמשקוף טפח, ולבני אשכנז, מעיקר הדין ניתן לכתחילה לקבוע בכל השליש העליון, אך טוב לכתחילה לקבוע בתחילת השליש, לצאת לכל הדיעות [דעת הרמב"ם (ו יב) שלכתחילה יש לקבועה בתחילת השליש, וכ"פ השו"ע (רפט ב), ואף הרמ"א לא השיג בזה. אמנם הש"ך (נקוה"כ שם) כתב, שהמנהג כהרא"ש (מזוזה סי' י) שכל השליש העליון כשר לכתחילה, ומאידך, בברכי יוסף (סק"ג) הביא, שע"פ האריז"ל יש לקבועה דווקא בתחילת שליש העליון, וכן דעת רבים מהגאונים והראשונים (כן הוכיח בבירור הלכה סי' רפט), וכן מורים פוסקי זמנינו (הגרח"ק במזוז"ב שם שעה"צ כג, תשוה"נ ב תקלט) לכתחילה אף לבני אשכנז].

ב. קבעה למטה משליש העליון, פסולה, וצריך לחזור ולקבועה (שו"ך רפט ד). ועלול לקרות כן כשקובעים ב'בית מזוזה' גדול ורחב [כמו בכניסה לבתי מדרש גדולים וכדו'], שמחמת גודלו, לא ניכר לעין האדם שהוא מונח בפחות מהשליש.

וּרְאוּ לִפְנֵי קְבִיעַת הַמְּזוּזָה, לַמְדוּד בְּדִיּוּק הֵיכָן תַּחֲלִילת הַשְּׁלִישׁ הָעֲלִיּוֹן [וּמוֹמְלֵץ לַעֲשׂוֹת סִמּוֹן קֶטֶן בְּאוֹתוֹ מְקוּם], וְלֹא לְקַבְּעָה עַ"פ הַשְּׁעָרָה, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה לַמְּעַלָּה אוֹ לַמְּטָה מִהַמְּקוֹם הָרְאוּי [וּבִדְרֵךְ דּוּגְמָא, אִם הַגּוּבָה הוּא 2.10 מֵטֵר, נִמְצָא שֶׁשְׁלִישׁ הוּא 70 ס"מ, וְיֵשׁ לְקַבְּעָה בְּתַחֲלִילת 70 ס"מ כְּלִפִּי מַעֲלָה].

פתח גבוה מאוד

ג. בפתח גבוה מאוד, שאם יקבע בשליש העליון תהא המזוזה למעלה מראשו, דעת הירושלמי, שיקבענה כנגד כתיפיו, אף שהוא למטה משליש העליון, ובדעת הבבלי דנו הראשונים האם חולק על הירושלמי, ולהלכה, בשו"ע לא הביא דין זה, ומשמע מסתימת דבריו שיקבע בשליש העליון, אך דעת הרבה פוסקים כהירושלמי שיקבע כנגד כתיפו [בירושלמי (מגילה פ"ד) דריש ליה מקרא שנאמר 'ובין כתיפיו שכן', וכתבו התוס' (מנחות לג: ד"ה ומאי) דהבבלי חולק, וכ"מ מהרמב"ם (פ"ו מזוזה הי"ב ומג"מ שם), שיקבע

בשליש העליון, ובבית יוסף (שם) הביא דברי המרדכי (סי' תתקסא), שנקט לקבוע כנגד כתפו, וז"ל 'דלא יניחנה לעולם במקום שאינה נראית לו, וכן משמע מדקאמר מניחה בטפח הסמוך לרשות הרבים כדי שיפגע במצוה מיד'. אך בשו"ע (רפט ב) סתם שקביעתה בתחלת שליש העליון גובה השער, ולא חילק בין פתח רגיל לפתח גבוה, וכ"פ בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' ריט) דברי מלכיאל (ח"ג סי' עט), ובלחם הפנים (לבעל הקיצושו"ע סי' יא), שיקבע בשליש העליון, וכן הורה למעשה בהליכו"ע (ח"ח כי תבוא יג), מאידך, הלבוש (ס"ב) כתב שיקבע כנגד כתפיו, וכ"פ הב"ח (שם) הש"ך (סק"ד) הט"ז (סק"ג), החיי אדם (כלל טו סי"ז), הערוה"ש (סי"י) וכן הורה הגרי"ש אלישיב (בית כהלכה פ"ה הע' 20).

שיעור 'פתח גבוה', הוא כל שאם יקבע בשליש העליון, תהא המזוזה 10 ס"מ למעלה מראשו [הגרי"ש אלישיב (שם)]. ושיעור 'כנגד כתפיו', שתחתית הקלף תהא סמוך לכתף אדם בינוני, והוא כ- 1.45 מהקרקע [אגור באהלך (פ"ב הע' כו) בשם כמה אחרונים].

ב. הלל הפתח

מקום קביעת המזוזה בחלל הפתח

ד. מקום קביעתה בחלל הפתח, **בטפח הסמוך לחוץ** (שו"ע רפט ב), ושני טעמים נאמרו בזה, או כדי שיפגע במזוזה מיד, או כדי שתשמור המזוזה את כל הבית שבפנים מהמזיקים (מנחות לג:).

ולכן בפתח רחב [מצוי בפתח חצר או מרפסת], יש להקפיד שתהא המזוזה קבועה בטפח החיצון. ובדיעבד, אם שינה, אינו מעכב (רמ"א רפט ב).

מזוזה שלא בחלל הפתח - מבפנים או מבחוץ

ה. איתא בגמ' (מנחות לב:): מצוה להניחה בתוך חללו של פתח (ולא מבחוץ. רש"י). עוד תניא, הניחה אחר הדלת (שקבעה בכותל אחורי הדלת) - **סכנה ואין בה מצוה** (סכנה - מן המזיקים שאין הבית משתמר בה עד שיקבענה בצורת הפתח כהילכתה).

ונחלקו הראשונים האם דין זה מעכב בדיעבד, דעת הרמב"ם (ה ח) והנימוק"י (מנחות שם) שפסולה בדיעבד, וכ"פ השו"ע (רפט ב), ודעת הטור (שם) שבדיעבד יצא, וכ"פ הרמ"א (שם), אך הש"ך (סק"ג) חשש לדעת הרמב"ם, וכתב שגם בדיעבד, יש לחזור ולתקנו כהוגן. וכן הורה הגרי"ש אלישיב (בית כהלכה פ"ה הע' 11).

👉 ודין זה מצוי מאוד בשערי מתכת או אלומיניום, שאין מקום לקבוע את המזוזה בתוך חלל הפתח, ומבואר, שלכתחילה לכו"ע אין לקבועה על הצד החיצון או הפנימי של הפתח. ואף בדיעבד, לבני ספרד פסולה, ולבני אשכנז נחלקו הפוסקים האם יצא, ולכן יש לחקוק בתוך מסגרת הפתח [מומלץ ע"י חיתוך ב'דיסק', מצוי אצל כל בעלי מלאכה בתקופת אכלוס, מתקיני מטבחים, סורגים, מזגנים וכדו', ניתן לבקש מהם לעשות זאת בתשלום סמלי]. או להרחיב את חלל הפתח ע"י שיוסיף כעין צורת פתח [מעץ או מברזל וכדו'] לפני הפתח, ויקבע בו את המזוזה.

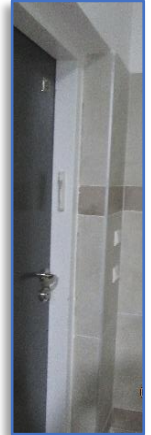
חקיקה בדלת האלומיניום

אין לקבוע מזוזה מחוץ לחלל הפתח, ובדיעבד, לבני ספרד, פסולה, ולבני אשכנז, מחלוקת

צורת פתח מאבן שיש בתוכה את מסגרת הדלת

ג. מצוי בפתחי הבתים, שיש צורת הפתח מאבן קירות הבנין, ובתוכה קובעים את מסגרת הדלת [מברזל או מעץ] שהיא צרה יותר, ויש לדון מי מהם נחשב הפתח, האם הצורת הפתח שבקיר או מסגרת הדלת, והורו הפוסקים [הגרי"ש אלישיב (בית כהלכה פ"ה ס"ה), הגרש"ז אויערבך (סת"ם עמ' 183) והגרא"ז מלצר (שם)] שאם מסגרת הדלת רחבה טפח [וכמצוי בפתחי רוב הבתים], רק היא נחשבת הפתח ולא מסגרת האבן שקדמה לה, ולכן יקבע על מסגרת הדלת ולא במסגרת האבן שהרי זה כקובע מאחורי הפתח, אך אם מסגרת הדלת פחות מטפח [וכמצוי בדלתות אלומיניום וכדו'] מסגרת האבן ומסגרת הדלת נחשבות לפתח אחד, ויקבע במסגרת האבן, ובטפח הסמוך לפתח.

צורת פתח מאבן קיר הבנין, שיש בתוכה מסגרת דלת אלומיניום הממעטת בצידה הימני את חלל הפתח - אין לקבוע על אבן קיר הבנין, שהרי הוא מחוץ לחלל הפתח

ד. עוד מצוי בפתחי בנינים, שיש צורת הפתח מאבן קיר הבנין, ובתוכה קובעים מסגרת של דלת אלומיניום שיש בצידה הימני או השמאלי תיבות דואר או אינטרקום, הממעטים מחלל הפתח יותר מטפח, והורו הפוסקים [הגרי"ש אלישיב (שם ו-ז)], שרק תוך 'חלל הדלת' - נחשב 'חלל הפתח', ולא כל חלל מסגרת האבן [ולכן יש לחוק מקום למזוזה בתוך מסגרת הדלת], ואם קבע על האבן, דינה כקבע מאחורי הפתח (כדלעיל סעי' ה).

ג. ימין הפתח

קביעתה בצד ימין

ח. יקבע המזוזה בצד ימין של הפתח, שנאמר 'ביתך' ודרשו חז"ל (מנחות לד.) דרך ביאתך מן הימין, שכשנכנס האדם לבית, עוקר תחילה רגל ימין. קבעה בשמאל, פסולה, ויחזור ויקבענה בימין (שו"ע רפט ב). ולכן יש להזהר מאוד, לבדוק שנקבעה המזוזה בצד ימין [בפרט באופנים שבסעיף ט'], שלא ייכשל בביטול מצות עשה, כל רגע.

פתח שבין שני חדרים שונים - באיזה צד יקבע המזוזה

ט. פתח שבין שני חדרים החייבים במזוזה [ויש בהם ריבוע של ד' על ד' אמות], יש להבחין כלפי איזה חדר נחשב 'פתח' זה כ'כניסה' אליו [ויציאה' מהחדר השני], ויש לקבוע המזוזה בצד ימין לכיוון חדר זה, ואלו הן עיקרי הכללים לקביעת הגדרת פתח זה [אך יש בזה פרטים רבים העלולים לשנות את הדין ממקרה למקרה, לכן יש לעשות שאלת חכם בכל מקרה לגופו]:

[א]. פנימי - אם אחד מהם יותר פנימי, שהכניסה אליו מהחדר החיצון ואין לו כניסה אחרת, יש לקבוע בימין הכניסה מהחיצון לפנימי, שפתח זה נחשב כ'כניסה' לפנימי (ט"ז רפט ד, וכדמשמע בשו"ע שם). ואם אין אחד מהם פנימי [כגון שיש לשניהם פתח נוסף לזה"ר], דינו כדלהלן:

[ב]. עיקר שימוש הפתח - יש לבדוק באיזה צד רגילים להיכנס ולצאת בפתח זה, וכל שדרך הכניסה אליו יותר מהשני, פתח זה נחשב לכניסה אליו, ויקבע בימין הכניסה (דע"ק ומק"מ סי' רפט). ואם השימוש בפתח הוא לשני החדרים בשווה, דינו כדלהלן:

[ג]. עיקר שימוש החדר - אם אחד מהם עיקרי, קובע בימין הכניסה לחדר העיקרי, שפתח זה נחשב ככניסה אליו (ש"ך רפט ו בשם הלבוש).

ואם האחד עיקר והשני פנימי [וכגון פתח מטבח מתוך הסלון, שהסלון עיקר והמטבח פנימי], יש אומרים שהעיקר עדיף על פנימי, וייקבע בימין הכניסה לעיקר (בית מאיר סי' רפט, הגרי"ש אלישיב מובא בשבות יצחק פ"א). אך דעת שאר פוסקים, שפנימי עדיף, דכיון שאין לו פתח אחר, ממילא פתח זה מתייחס אליו, ויש לקבוע בימין הכניסה לפנימי (מהרי"ל, ט"ז, חזו"א קסח א, וכ"מ מהרעק"א רפו יג), וכן מנהג העולם.

[ד]. היכר ציר - אם אין אחד פנימי או עיקרי, הולכים אחר 'היכר ציר' (שו"ע רפט ג), שבמקום שעושה החור שבסף, שציר הדלת סובב בו, הוא נחשב הכניסה לבית, שכן דרך סגירת הבתים שהחור לצד פנים, וכשפותח, הדלת נקפלת לתוך הבית, וכשסוגר, הדלת לצד חוץ (פסקי רי"ד מנחות לג).

[ה]. איזה שירצה - אם אין אחד פנימי או עיקרי ואף אין היכר ציר, יקבע באיזה צד שירצה [ירושלמי (מגילה פ"ד) וכן הורו הגרי"ש אלישיב (בית כהלכה פ"ד סי"א) והשבט הלוי (ח"ב קנב), אך באגרו"מ (יו"ד א קעו) כתב שפטור, וצ"ע לדבריו מהירושלמי].

ד. צורת קביעתה

צורת קביעת המזוזה - זקופה או שכובה

מזוזה כפתח בית מרן
הגר"ח קניבסקי
שליט"א - זקופה עם
נטייה 'משהו'
באלכסון

י. נחלקו הראשונים בצורת קביעת המזוזה, דעת רש"י, שצריך לקובעה כשהיא זקופה ולא בשכיבה, ודעת ר"ת, שצריך לקובעה בשכיבה ולא בזקיפה, ובשו"ע (יו"ד רפט ו) פסק כרש"י לקובעה בזקיפה, והרמ"א (שם) כתב, שהמדקדקין יוצאין ידי שניהם, ומניחים אותה בשיפוע ובאלכסון. והגר"א (שם) הכריע שהעיקר כהשו"ע [וכן הורה החזו"א (ארחות רבינו ח"א עמ' תכא) כדעת הגר"א, שיש לקבעה בזקיפה, ורק כדי שלא לשנות ממנהג העולם שקובעים אלכסון, יקבע 'משהו אלכסון', אך באלכסון ממש לא יוצאים שיטת ר"ת דמצריך שכיבה, ולא שיטת שאר ראשונים דצריכים מעומד ממש, ופשרה זו אין לה מקור, אבל משהו אלכסון עדיין מעומד מקרי, וכן הוא בבית הקה"י והגר"ח קניבסקי שליט"א, משהו באלכסון (ובדעת הרמ"א י"ל דפלוגתת רש"י ור"ת אינה היאך 'לקבוע' אלא היאך 'לא לקבוע', דלרש"י בשכיבה הוא דרך ביזיון, ולר"ת בזקיפה הוא דרך ביזיון (דהוי כקבורת חמור), וכשעושה בשיפוע יוצא ידי שניהם, דאינה בזקיפה ואינה בשכיבה)].

👉 ונמצא, שלבני ספרד אין לקובעה בשיפוע, ולבני אשכנז, לרמ"א באלכסון, ולגר"א והחזו"א, בזקיפה [ולכה"פ רק משהו באלכסון, אך לא שיפוע גמור].

בפתח צר שאין מקום להניחה בשיפוע, אף בן אשכנז יקבע בזקיפה, ולא מאחורי הפתח, שפסול לרוב הפוסקים וכדלהלן (פתחי תשובה שם סק"ט).

ה. מזוזות בבנין משותף

יא. בבנין משותף, שגרים בו דיירים ליטאים, חסידיים ועדות המזרח, צריך שתהא המזוזות כשרה לכתחילה לכל הדיעות, ולכן הורו הפוסקים שיש להקפיד על הפרטים דלהלן:

- 1. כתב בית יוסף** - שהוא כשר לכל הדיעות [שלהנהגים בכתב ב"י, דעת החזו"א (או"ח טו) שהר"ז לעיכובא מחמת האות ז' ההפוכה. וכן אם חסר 'קוצו של יו"ד', לבני אשכנז פסול, אך פוסקי ספרד מקילים בדיעבד, ראה לקמן (פ"ד ס"ה)].
- 2. שיעור פרשה סתומה** - רווח בין ב' הפרשיות יש לעשות כהרמב"ם והשו"ע (או"ח לב לו) שכשר לכו"ע, ולא כמו העיצה של הט"ז (ראה להלן פ"ד ס"ו), כיון שלנוהגים כדעת השו"ע, אי"ז פרשה סתומה [יש לבקש מהסופר/מוכר, מזוזות בכתב ב"י וריווח בין הפרשיות כהרמב"ם, ויש מוכרים שיש להם מזוזות מיוחדות בשביל חדרי מדרגות, שנכתבו באופן זה].
- 3. צורת קביעת המזוזות** - נתבאר לעיל (סעי' י'), שלבני ספרד אין לקבעה בשיפוע, ולבני אשכנז בוודאי כשירה, ואדרבה יש שנהגו כן לכתחילה, ולכן יש להקפיד שתהא זקופה [ולכה"פ רק 'משהו' באלכסון, ולא שיפוע גמור].
- 4. כנגד הפתח** - בשערי מתכת או אלומיניום, שאין מקום לקבוע בתוך חלל הפתח, אין לקבוע את המזוזות מבחוץ על הצד החיצון של הפתח, שלבני ספרד פסולה, ואף לבני אשכנז נחלקו הפוסקים האם בדיעבד יצא, ולכן יש לחקוק בתוך המסגרת של הפתח [ראה לעיל (סעיפים ה-ז)].

👉 בפתחים השייכים לכל הדיירים, החיוב חל על כולם, אך בפתח שבכל קומה, אין החיוב אלא על דיירי אותה קומה שהמצווה מוטלת עליהם, וכן בפתח פרודור של קומת מחסנים, רק מי שפתח זה מוביל אל המחסן שלו.

להסיר מכשול

בתקופת איכלוס בשכונות חדשות, פעמים רבות עלול לקרות שגרים בבנין לפני שיש מזוזות בפתחי הבנין ובפתחי הקומות, ונכשלים בביטול מצות עשה בכל רגע ורגע.

לכן, יש להיזהר ולהזהיר, שמיד כשהראשון נכנס לגור, יש לקבוע בפתחי הבנין המשותפים לכולם, וכן בכל קומה כשנכנס הראשון לגור, יקבע בפתחים של אותה קומה. [ואח"כ ייגבו התשלום משאר השכנים, וחלילה לא להמתין עד שיוקם ועד בית (כשם שממתינים בקניית לוח מודעות ופח אשפה וכדו'), כיון שחיוב זה הוא מיד ביום הראשון, ואם קובע רק אחרי שבועיים, אינו מתקן למפרע את השבועיים הקודמים, והר"ז כמי שלא הניח תפילין שבועיים, ובפרט, שבדרך כלל לוקח זמן רב עד שמתארגנים (ניתן גם לקחת בינתיים מזוזות מגמ"ח)].

פרק ג'

סדר קביעת המזוזת

א. זמן קביעתה [א-ד]. ב. דין בית מזוזת ושני כיסויים [ה-י]. ג. דיני הורדת
מזוזת מהפתח [יא-טז].

א. זמן קביעתה

זמן חיוב מזוזת, והזהירות בקביעתה כדין

א. הקונה או השוכר בית, מיד כשנכנס לגור בו, חייב במזוזת [והשוכר בית בחו"ל, חייב רק לאחר ל' יום (שו"ע רפו כב)]. וכל רגע ורגע שהמזוזת בפתחו, מקיים מצות עשה, ולהיפך, אם גר בבית ועדיין אין מזוזת בפתחו, או שאינה קבועה במקום הנכון, הר"ז מבטל מצות עשה בכל רגע (מנחות מד. וכמבואר בספר האשכול מזוזת דף עג, עג, מנ"ח מצוה תכג, קרב"נ פסחים פ"א אות ש, שעובר בכל רגע).

והחכם עיניו בראשו, שכאשר מתכוון להיכנס לדירה חדשה, יכין מזוזות מבעוד מועד, ולא יישל חלילה אפילו זמן קצר ללא מזוזת [ומ"מ מי שלא הספיק, יקח בינתיים מזוזות מגמ"ח לזמן קצר]. ובפרט שלפעמים מחמת הטרדות בשעת הכניסה לדירה, עלול לקחת מזוזות מן המצוי, שלא תמיד הוא הרצוי [וכפי שיתבאר לקמן (פרק ד)].

זמן קביעתה והברכה

ב. זמן קביעת המזוזת והברכה הוא **רק בשעה שבא לגור בבית**, שהמזוזת 'חובת הדר' היא, וכל זמן שלא דר בתוכה, פטור ממזוזת, ואינו יכול לברך על קביעתה (משנ"ב סי' יט סק"ד). ויש אומרים, שאף כשהכניס רהיטים לבית, נחשב שהתחיל לדור, ויכול לקבוע בברכה [הגר"ח קניבסקי (מזוזות ביתך סי' רפו סקע"ח), תשובות והנהגות (ב תקמז)].

והנה רבים היו מעדיפים לקבוע מזוזת לפני שנכנסים לגור, מחמת הקושי לדאוג לקביעתה בשעת הכניסה לדירה [פירוק ההובלה וכדו'], אך אי אפשר לעשות כן, כיון שעדיין לא חל החיוב ואין לברך עליה [וכשמכניס רק רהיטים, תלוי במחלוקת הנ"ל]. לכן העיצה היא, שקודם שבא לדור, יקבע סעודת פת בדירה, שאז הר"ז כהתחיל לדור, ומתחייב לקבוע. ומלבד זאת, עיקר שמחת 'חנוכת הבית', היא בקביעת מזוזת בו [וכפי שתרגם יונתן (דברים כה) אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית חֶדֶשׁ וְלֹא חָנְכוּ - וְלֹא קָבַע בֵּיהּ מְזוּזָתָא (וכ"כ בשבט הלוי י קלה)]. ולכן, יש נוהגים לעשות את חנוכת הבית, בעת קביעת מזוזת.

הברכה בקביעתה

ג. קודם שקובע יברך: ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו לקבוע מזוזת. והקובע כמה מזוזות, מברך ברכה אחת לכולן (שו"ע ודמ"א רפט א). ויזהר שלא יפסיק בדיבור עד לקביעת כל המזוזות.

הקובע מזוזה במקום שחיובו רק מספק, אינו מברך, משום ספק ברכה לבטלה, אך לכתחילה ראוי לקובעה בשעה שקובע מזוזה אחרת שחיובה ודאי, ויכוון לפטור בברכתה אף את המקום המסופק.

שמחת חנוכת הבית

ד. סמוך לכניסה לבית חדש, נוהגים לעשות סעודת 'חנוכת הבית', כדי להודות לה' על חסדו בבנין הבית, ולפרסם טובו וחסדו (שו"ת תורה לשמה סי' תפד). ויש אומרים, שהוא משום השלמת המצווה של יישוב ארץ ישראל (שו"ת באר שבע סי' ע).

דנו הפוסקים האם סעודה זאת, נחשבת סעודת מצווה: יש אומרים, שבארץ ישראל נחשבת סעודת מצווה, משום מצות יישוב ארץ ישראל, (שו"ת באר שבע שם). יש אומרים, שבכל מקום נחשבת סעודת מצווה, אך רק אם אומרים שם דברי תורה בפני הציבור, שנמצא שהסעודה גרמה לדברי תורה (חוות יאיר סי' ע). ויש אומרים, שמטרת הסעודה היא כדי לחנוך את הבית מתוך ד"ת, ולכן נחשבת סעודת מצווה (יש"ש ב"ק פ"ז). ויש אומרים, שמטרת הסעודה כדי ליתן שבח לבורא שזיכהו בחסד זה, ולפרסם טובו וחסדו יתברך, ולכן נחשבת סעודת מצווה (בן איש חי בשו"ת תורה לשמה שם).

כשמזמינים ציבור לחנוכת הבית וקביעת מזוזה, מומלץ להכין את המזוזות בתוך בתי המזוזות כדין, כיון שבדרך כלל תהליך פתיחת בתי המזוזות וההכנסה לתוכם אורך זמן, ומעכב את הציבור, ומחמת המהירות עלולים לשכוח לכוון ל'שני כיסויים' במקומות הנצרכים, וכן למדוד היכן תחילת שלישי העליון, או לבדוק שתיקבע בטפח החיצון.

ב. דין בית מזוזה ושני כיסויים

בית מזוזה

ה. יניח את המזוזה בתוך 'בית מזוזה' (שו"ע רפט א), שללא 'בית מזוזה' היא עלולה ליפול, או להירקב מלחלוחית הכותל, או ממשמוש הידים.

ו. הידור מצווה לעשות בית מזוזה נאה [נהר מצרים (הלכות מזוזה) עפ"ד הגמ' (שבת קלג): זה א-לי ואנוהו - התנאה לפניו במצות].

יש להקפיד שה'בית מזוזה' יהיה אטום לגמרי, שלא תיפסל המזוזה ע"י שיחדרו בה מים בשעה שמנקים את המשקופים.

ז. לכתחילה צריך שהמזוזה תהיה קבועה ומתבטלת לבית, ולכן יש לקבוע את ה'בית מזוזה' בחוזק [ע"י מסמרים או ברגים, וכדו'] שעי"ז המזוזה קבועה בפתח, ולא להדביקה בדבק נייר וכדו', שהרי אינו מחזיק [מקור הדין בגמ' (מנחות לב): תלאה במקל פסולה, מ"ט? בשעריך בעינן. וטעם הפסול כ' הרמב"ם (ה ח) 'שאין זו קבועה', משמע דאי"ז משום שיכולה ליפול, אלא שאין כאן 'קביעות', וצריך שתהא קבועה בשער וכדכתיב 'ובשעריך', וכן פסק השו"ע (רפט ד), 'מסמרנה במסמרים במזוזת הפתח']. אך יש להקפיד שיהיה אפשרות להוציא את המזוזה לבדיקה [ולכן עדיף ברגים ממסמרים שהמסמרים עלולים להישבר בפנים, ויהיה קשה להוציא המזוזה].

במקום שיש חשש גניבות [כפי שמצוי בשכונות חדשות, שתקופה ארוכה אחר האכלוס, עדיין שוהים באתר הבנייה פועלים צאצאי ישמעאל (שהעידה תורה עליו ש'ידו בכל'), ולעתים, המזוזות שבפתחי הבניינים/הקומות/הבתים "נעלמות"], ראוי לקבוע המזוזות בדבק חזק [כמו סופר 7 או סיליקון] שלא תיגנב המזוזה ותגיע לביזיון.

בית מזוזה שקוף

ח. כתב השו"ע (ס' רפ"ה) טוב שתהא המזוזה נראית [שהשם ש-ק-י יראה בחוץ], אבל במקום שיש טינוף, טוב לכסות המזוזה. ולכן, במקום נקי, לכתחילה יש לקבוע בבית מזוזה שקוף, שתהא נראית מבחוץ, אבל במקום שלפעמים מצוי בו טינוף, כגון שיש בו בגדי תינוקות מלוכלכים, טוב שתהא מכוסה, אך בכל אופן אסור לעשות בקביעות דבר טינוף נגד המזוזה, שהרי זה ביזוי לדבר ה' (יד הקטנה ג יג, והובא בפת"ש רפ"ז) ואפילו היא מכוסה, כל שהוא בתוך ד' אמות (מזוזות ביתך רפ"ו כט).

חדר שמצוי בו גילוי ערווה, כגון שרוחצים שם תינוקות, או שמחליפים בו חיתולי ילדים, חובה לקבוע את המזוזה בתוך בית מזוזה אטום (ט"ז רפ"ה). ואף אם המזוזה מעבר לדלת, כיון שתמיד הדלת נפתחת, ונמצא דבר טינוף מול המזוזה (פת"ש רפ"ו יג). אדם שנמצא בחדר שהמזוזה גלויה, וצריך לנקות או לרוחץ תינוק, יכסה המזוזה ביד, או בדבר אחר עד שיגמור, או יעמוד בין התינוק למזוזה, והוי כחוצץ בינו לבין השם.

ט. במזוזה הנמצאת מול קרני השמש [כגון במרפסת, בחצר, או בפתח הבנין], אין לקבוע בית מזוזה שקוף, כיון שקרני השמש חודרים אל המזוזה, והיא עלולה מאוד להיפסל [שהקלף מתייבש לגמרי, וכשמוציאים אותו הוא מתפורר, וכבר קרו הרבה מקרים שנמצאו מזוזות שנפסלו מהר מאוד, כשנקבעו בצורה זו שהם חשופות לשמש], וכן אין לקבוע בית מזוזה מברזל, כיון שמתחמם מחום השמש, וגורם לפסול את המזוזה.

שני כיסויים במזוזה

ט. בחדר הורים, יש לכסות את המזוזה ב'שני כיסויים', ולכן יש להקפיד על שני תנאים אלו:

[א.] שלא יהיו שני הכיסויים **מיוחדים** למזוזה [וכגון שכיסה בניילון ובבית מזוזה רק כדי להגן עליה], שבאופן זה שניהם נחשבים **ככיסוי אחד**, אלא צריך שאחד הכיסויים לא יהא מיוחד למזוזה.

ואם מכיון בשעת קביעת המזוזה שיועיל כיסוי זה גם כדי להיחשב ככלי בתוך כלי, הר"ז כשני כיסויים (משנ"ב ס"ו מ' סק"ז).

ולכן יש לזכור בשעת הכנסת המזוזה ל'בית מזוזה', לכוון לצורך מטרה זו.

אמנם יש חולקים וסוברים, שלא מועילים שני כיסויים קבועים, אלא צריך לכסות דווקא בכיסוי שאינו קבוע [כן דעת היד הקטנה (פ"ג ס"ג), הפמ"ג (רמ"א יז), השלחן גבוה (רפ"ו ט) והחזו"א (קיצור הל' נדה עמ' נט, מזו"ב רפ"ו כח)].

אמנם אם כשהדלת נסגרת, המזוזה מבחוץ, אין צריך שני כיסויים, אלא רק יש לסגור את הדלת בשעת שימוש גנאי.

[ב.] שלא יהיו שני הכיסויים **שקופים** [כגון ניילון נצמד ובית מזוזה שקוף] שבאופן זה המזוזה נראית, אלא צריך שאחד מהם לא יהא שקוף (משנ"ב שם).

סדר העמדת המזוזה בפתח

י. כשקובע את המזוזה בפתח, יכין שיהא שמע (דברים ו ד) דהיינו סוף הגלילה, לצד חוץ (שו"ע רמ"א רפ"ו).

י. כשמכניס את המזוזה ל'בית מזוזה', יש לבדוק שסוף הגלילה לצד חוץ, אך לפעמים מצוי שה'בית מזוזה' רחב יותר מהמזוזה, והמזוזה עלולה לזוז בשעה שקובעה, והעיצה לזה, להכניס בתוך הבית מזוזה חתיכה קטנה של ניילון נצמד מאחורי המזוזה לתופסה, כדי שלא תזוז ממקומה, או להדביקה בחתיכת דבק סלוטפ וכדו', כמו כן ניתן להביא את ה'בית מזוזה' אל מוכר המזוזות בשעה שגולל המזוזה, שיעשה גלילה יותר מרווחת בהתאם לבית מזוזה זה.

ג. דיני הורדת מזוזה מהפתח

בנטילת מזוזה מהפתח, יש להיזהר שלא להיכשל באחת משלושה איסורים אלו: א. איסור השארת הבית ללא מזוזה, ולכן אין להסירה אלא כשקובע במקומה מזוזה אחרת. ב. איסור הורדת קדושת המזוזה, בקביעתה במקום שדרגת חיובו פחותה יותר, מחיוב ודאי לספק, או מדאורייתא לדרבנן. ג. איסור החלפת מזוזה מהודרת במזוזה פחות מהודרת, שהוא ביזוי מצוה, כיון שעד עתה קיים את המצווה בבית זה בצורה יותר מהודרת, ויבוארו להלן, פרטי דינים אלו, והאופנים המותרים.

איסור נטילת מזוזה מהפתח, ולהשאירו ללא מזוזה

יא. היוצא מן הבית לגור בבית אחר, אסור לו ליטול את המזוזות, ולהשאיר את הפתח ללא מזוזות. ומסופר בגמ' על אדם שנטל המזוזה ויצא, ונענש שקבר את אשתו ובניו (ב"מ קב.).

ושלושה טעמים נאמרו בד"ה זה: א. לפי שהמזיקין באים לבית שהורדה ממנו מזוזה, ונמצא מזיק את הבאים לבית (תוס' שם קא: ד"ה לא, ובתוס' הרא"ש שם). ב. סילוק השכינה מבית זה (ריטב"א שם). ג. ביזוי מצוה [תוס' שבת כב. ד"ה רב].

יב. איסור נטילת המזוזה, הוא גם אם בדעתו לקבעה בבית אחר [כמבואר בתוס' (ב"מ שם) והריטב"א (שם), אך כ' הפמ"ג (סי' טו מ"ז סק"ב) שאם יש לו רק מזוזה אחת, והוא במקום שאין מצוי לקנות, מותר ליטלה כדי לקובעה במקום שרוצה לדור].

איסור העברת מזוזה לפתח שדרגת חיובו פחותה יותר

יג. דין הוא ש'אין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה', ומטעם זה אסור לשנות תפילין של ראש, לעשותן של יד (שו"ע סי' מב ס"א), וכמו כן, יש אומרים שהוא הדין במזוזה, אין להוריד מזוזה מפתח שחיובו ודאי, לפתח שחיובו מספק, או מפתח שחיובו דאורייתא, לפתח שחיובו דרבנן [הגר"ש אלישיב (סת"ם עמ' 282), תשוה"נ (א תרמט), וכ"כ בהליכות שלמה (פ"ג הע' לה), אמנם כתב (מילואים אות ז), שלהעביר מפתח ביתו דחייב מדאורייתא, ולקובעה בפתח שוכר שחיובו מדרבנן, מותר].

יד. העובר דירה ומסיר מזוזותיו, כדי לקבעם בפתחים האחרים, יציין איזה מהמזוזות היו בפתח שחיובו ודאי, ואיזה מספק, וכן איזה מהם היו במקום שחייב מדאורייתא, ואיזה מדרבנן.

יד. בגמ"ח מזוזות, שמשאילין לאחד, ואח"כ השני שואל למקום שדרגתו פחותה, כיון שמעיקרא לא נקבעו אלא רק לזמן, אין קפידא (תשוה"נ שם).

טו. אם כבר הורד מאיזו סיבה, יש אומרים שמותר לקבעו במקום אחר, שכל האיסור הוא **בנטילה על דעת** לקבעו בפתח אחר [הגר"נ קרליץ (חו"ש סי' רפט ס"א)].

איסור החלפת מזוזה במזוזה פחות מהודרת

טז. הרוצה להחליף את המזוזה שבפתחו, במזוזה פחות מהודרת, אסור לעשות כן משום ביזוי מצוה (פמ"ג מ"ז סי' טו סק"ב כדעת רש"י), שעד עתה, נתקיימה המצווה במזוזה יותר מהודרת. ולכן אם עומד לעבור למקום אחר, לא יחליף את המזוזות בפחות מהודרות, אך אם כבר יצא מהבית, והבית ריק, מותר, כיון שכעת אין חיוב מזוזה מחמת מצות מזוזה, אלא רק משום 'איסור נטילת מזוזה' [הגר"ש אלישיב (בית כהלכה פ"ה הע' 53)].

פרק ד'

רכישת מזוזה, כתיבתה והידוריה

א. רכישת המזוזה [א-ג]. ב. דיני הכתב [ד-ו]. ג. הידורים וחומרות
בכתיבת המזוזה [ז-ט]. ד. הקלף ועיבודו [י-טז].

דיני כתיבת סת"ם יש בהם פרטים רבים, ומסורים הם לסופרי סת"ם, אך יש נקודות עיקריות שחשוב מאוד שהקונה יידע אותם, כדי לדעת מה לדרוש מהמוכר/סופר, וכן הרוצה להדר, יידע מה הם ההידורים שראוי להקפיד בהם, שמצוי מאוד, שאדם ירא שמים רוצה להדר בקניית מזוזה, ומבקש מהמוכר 'מזוזה מהודרת', אך אינו יודע מה היא מזוזה מהודרת, מה הם פרטי הדינים שראוי להקפיד בהם, וכן מה הם ההידורים והחומרות שיש במזוזה, והובאו להלן עיקרי הדברים¹.

א. רכישת המזוזה

רכישת המזוזה מסופר מומחה ירא שמים וחרד לדבר ה'

א. המזוזה, צריך שיהיה כתוב בה פרשיות שמע והיה אם שמוע, בכל תיבותיה ואותיותיה, ואם חיסר או ייתר אפילו אות אחת, פסולה, ואינו יוצא ידי חובתו (שו"ע רפח ג), ונמצא, שאף שרכש מזוזה וקבעה בפתחו, הרי הוא עובר בכל רגע, על ביטול מצות מזוזה.

ולכן, צריך להיזהר לרכוש את המזוזות מסופר מומחה שהוא 'מאד ירא שמים וחרד לדבר השם' (לשון השו"ע או"ח לב כ) שזהיר בזה. ואף תעבור הגהה ע"י מגיה מומחה והגהת מחשב [וד"ל השבט הלוי (ח"ז ב-ג) 'וכיין דנולד אמצעי זה (תוכנת מחשב) ואפשר לברר על ידו, ממילא יראה דחל החיוב של אפשר לברר'].

ב. יש לדעת, שיש דברים שאי אפשר לבדוק בהגהה, דהנה הדין הוא, שצריך לכתוב את הפרשיות 'כסדרן', היינו כסדר שהן כתובות בתורה, ואם שכח לכתוב אות אחת, וכבר התקדם בכתיבה, אינו יכול להשלים ולתקן מה שנכתב קודם לכן [אא"כ ימחוק כל מה שכתב מאותו מקום והלאה, ואם כבר כתב משמות הקודש, שוב אינו יכול למחוק], ולא ניתן להבחין בהגהה אימתי הוסיף את האות, וכן צריך לכתוב את האזכרות לשם 'קדושת השם' (שו"ע או"ח לב יט), וכן לא לכתוב באופן של 'חק תוכות' (שם יז), וגם דברים אלו אי אפשר לבדוק בהגהה, וכן יש הרבה פרטי דינים בהלכות כתיבת סת"ם שצריך להיות בקי בהם היטב, ואם הסופר אינו 'ירא שמים וחרד לדבר השם', או שאינו בקי היטב בדיני הכתיבה, יתכן מאוד שהמזוזה פסולה.

בית המזוזה

¹ הרבה מהדברים בסעיפים דלהלן, נכתבו בסיוע הספר החשוב 'סת"ם' [להרב מאנדלאוויטץ שליט"א], והרוצה לדעת הדברים בהרחבה, מומלץ לעיין בו.

מזוזות הכשירות רק בדיעבד

ג. עוד יש לדעת, שיש מזוזות שאינם כשרות לכתחילה, אלא רק בדיעבד [מחמת שאלות הלכתיות שאירעו בכתיבתם, ולכן גם נמכרות במחיר זול יותר], וגדר בדיעבד הוא, כל שאין לו אפשרות אחרת, אך לכתחילה כאשר בא לקנות, יש להקפיד שתהא כשירה לכתחילה, וכבר הבטיחה תורה, שהזהיר במזוזה, יאריכו ימיו וימי בניו.

ב. דיני הכתב

כתב נאה

ד. הידור מצוה שתהא המזוזה נאה, וכתובה בכתב נאה, שנאמר "זה אלי ואנוהו", ואין ראוי לאדם לחסוך בקניית מזוזות, שהם מאריכים חייו וחיי בניו, ועוד, שהזהיר במזוזה, זוכה לדירה נאה (שבת כג:). [ובתשובות והנהגות (ח"א סי' תרנב) עורר על אלו שמשקיעים במחיר הדירה, ואין משקיעים כך גם במזוזות, ומחפשים את הזול ביותר, והלא מזוזה כשרה נותנת חיים והצלחה, ובמניעתה יש חשש סכנה, והמהדר בה, יש לו תוספת ברכה. ועי' בבית הלוי (פ' ויגש עהפ"ס אני יוסף העוד אבי חי) בביאורו לדברי המדרש או לנו מיום הדין, או לנו מיום התוכחה].

אך יש לדעת, שיש כמה הידורים בגוף הכתב, שיש בהם חשש פסול אף בדיעבד, ועליהם ראוי להקפיד יותר מאשר להקפיד על יופי הכתב, ואם יש לפניו שני כתבים, האחד מהודר ביופיו, אך ללא הקפדה על החומרות שיש אומרים שמעכבים בדיעבד, והשני פחות יפה, אך נכתב בדקדוק החומרות דלהלן, פשוט שההידור בגוף הדין קודם.

סוגי הכתב - מזוזה בכתב ספרדי לאשכנזי ולהיפך

ה. שלושה סוגי כתב הם: א. כתב בית יוסף - הנהוג אצל האשכנזים, והוא קרוי ע"ש הבית יוסף שהעתיק בספרו קונטרס שלם בשם 'אלפא ביתא', המתאר באריכות את צורת כל אותיות הא' ב', צורות אלו מובאות בהרבה ראשונים, וכשירות לכל הדיעות. ב. כתב האריז"ל - הנהוג אצל החסידים, שהוא בעצם כתב בית יוסף, בשינויים בכמה מהאותיות, כהוראת האריז"ל ע"פ הקבלה. ג. כתב וועליש - הנהוג אצל עדות המזרח, השונה מכתב בית יוסף בכל האותיות, אך כמה מעקרונות השינויים שיש בכתב האריז"ל, יש גם בו.

ומעיקר הדין שינוי צורת האותיות אינו מעכב (שו"ת הרא"ש ג יא, רמ"א או"ח לו א), וכל אחד יחזיק במסורת אבותיו. אלא שאם בא לצאת ידי חובה בכתב אחר שלא כפי מנהגו [ונפק"מ בפתחי בנין משותף שהדיירים מעדות שונות], יש לדעת שכתב בית יוסף הוא היחיד שכשר לכתחילה לכל הדיעות ללא פקפוק, וכדלהלן:

[א]. דעת החזו"א (או"ח טו), שלנוהגים בכתב בית יוסף, הר"ז לעיכובא, מחמת צורת האות צ' הפוכה שבכתב האריז"ל וכתב וועליש [האות צ' מורכבת מאות נ' וי' על גבה, ובכתב ב"י הוא יוד ישרה שפניה כלפי הנ' לצד שמאל, והאריז"ל שינה ליד הפוכה שפניה כלפי חוץ לצד ימין, ושינוי זה הוא ע"פ דברי הזוהר שכך היא צורת האות צ' בעולם האצילות, וכתב החזו"א (שם) 'יו"ד שבצד"ק, הרבה רבבות ישראל מחזיקים לכתוב דווקא ביו"ד הפוך עפ"י הזוהר, ונהרא ונהרא ופשטיה, ומיהו לאותן הנוהגים בצד"ק ישר, צריכים לנהוג זה לעיכובא, וכדעת הברוך שאמר שבב"י, וכן מבואר בחת"ס (אבהע"ז ח"ב ס"ח) וכו' עכ"ל, והקה"י (קריינא דאיגרתא ב עח) צווה נגד השמועות שהחזו"א חזר בו, וכן מבואר במכתבי החזו"א החדשים (שו"ת וגנזים לחזו"א ח"ה עמ' רד-רלח). אלא שלנוהגים בכתב האר"י או וועליש, לא הורה החזו"א לשנות ממנהגם וז"ל (או"ח שם) 'והנוהגים בהפיכת היו"ד כקבלתם, לא שייך לומר שעושים שלא כדין, כיון שהורו להם חכמי הדורות, וע"ד כן נתנו המצוות לישראל'.

[ב.] יש הלכה נוספת שיש בה חילוקי מנהגים, שהנה ידוע הדין של 'קוצו של יו"ד', והיינו שכאשר כותבים את האות יו"ד, צריך להוסיף בה קוץ קטן היורד מצד שמאל של האות. והסכמת הפוסקים האשכנזים שקוץ זה מעכב בדיעבד [משנ"ב (סי' לב ס"ק ק"א), משנת סופרים (אות יו"ד)], אך פוסקי הספרדים מקילים בזה בדיעבד [אור לציון (אור"ח ח"א סי' ה), ע"פ עדותם של המור וקציעה (סי' לו) והחיד"א (לדוד אמת סי' ג)] ולכן מזוזת הכתובה בכתב ספרדי, יש לבדוק האם יש בה 'קוצו של יו"ד', שאל"כ הרי היא פסולה לאשכנזים.

קוצו של יו"ד

לאור כל זאת, בפתחי בנין משותף, חדרי מדרגות, מעליות וכדו', וכן בדירה העומדת להשכרה [שיתכן שהדיירים שידורו בה יהיו בני עדות שונות], יש להקפיד על מזוזת הכתובה בכתב יוסף, שהיא כשירה לכל הדיעות [וראה לעיל (פ"ב סי"א)].

רווח פרשה סתומה - כהשו"ע או כהט"ז

ו. כתב השו"ע (רפח ג), ריוח שבין פרשת 'שמע', לפרשת 'והיה אם שמוע', מצוה לעשות פרשה סתומה, ואם עשאה פתוחה, כשרה, לפי שאינה סמוכה לה בתורה. ולהבנת ענין זה, וחילוקי המנהגים למעשה בצורת הכתיבה, יש להקדים יסוד דין פרשה סתומה ופתוחה, וכדלהלן:

אֵשֶׁר אֵשֶׁר אֵשֶׁר
 |, |, |
שיעור פרשה לכתחילה
(ט' אותיות גדולות ורווח של אות
קטנה בין תיבה לתיבה)

כל ספר מספרי התנ"ך מחולק ל'פרשיות', והם קטעים קטנים המופרדים זה מזה, ע"י השארת רווח ביניהם ללא כתב, והוא סימן ההיכר להבדל ביניהם. ומבואר בחז"ל (הובא ברש"י ויקרא א א) שהפסקות אלו עשה הקב"ה בעת שלמד עם משה את התורה, כדי ליתן לו שהות להתבונן בין פרשה לפרשה.

ויידידיי
שיעור פרשה בדיעבד
(ט' אותיות קטנות)

ואכן כך היא ההלכה בכתובת סת"ם, שיש להשאיר בין הפרשיות רווח ב'שיעור פרשה', ושיעור פרשה לכתחילה הוא ט' אותיות גדולות [ג' פעמים אשר, עם רווח של אות קטנה בין אשר לאשר], ובדיעבד, השיעור הוא ט' אותיות קטנות [ט' יודין]. ואם השאיר פחות מכן, הסת"ם פסול (פמ"ג מ"ז לב כו). ושיעור אותיות אלו הם כפי אותו הכתב (משנ"ב סי' לב ס"ק קס"ג).

והנה שני סוגי פרשיות הן, פתוחה וסתומה, שפרשה פתוחה אין לה שייכות לנכתב לפניה, והרי היא כתחילת ענין חדש, ופרשה סתומה, היא מחוברת לענין שלפניה, ולא הופסק ביניהם, אלא להתבונן בין הפרשיות. ובצורת עשייתם נחלקו הרמב"ם והרא"ש [להרמב"ם (סת"ם פ"ח) הנידון הוא על מקום תחילת הפרשה, שפתוחה תחילתה בראש השורה (אחר שהניח 'שיעור פרשה' בסוף השורה הקודמת, ואם לא נשאר, מניח שורה שלימה ריקה), וסתומה תחילתה באמצע שורה (אחר שהניח רווח של 'שיעור פרשה' אחר הפרשה שלפניה באותה שורה, ואם לא נשאר מקום באותה שורה, ישאיר רווח בתחילת שורה הבאה, ואח"כ יתחיל הפרשה הבאה), ולהרא"ש (הל' ס"ת סי' ג) הנידון הוא על הרווח בין הפרשיות, שבפתוחה, הרווח פתוח לסוף השורה או לתחילתה (אם סיים פרשה קודמת באמצע שורה, יתחיל פרשה אחרת בתחילת השורה הבאה, ונמצא הרווח 'פתוח' בסוף השורה, ואם סיים בסוף השורה, יתחיל באמצע השורה הבאה שנמצא הרווח 'פתוח' בתחילת השורה), ובסתומה, הרווח סתום מכל צד (שמתחיל באותה שורה שסיים פרשה קודמת, ואם סיים בסוף שורה, משאיר שורה ריקה ומתחיל בשורה הבאה, דאף בזה נחשב כסתומה מכל צד)].

וכתב השו"ע (יו"ד ערה ב) לענין ס"ת, שיש לעשות באופן הכשר לשניהם, שבפרשה פתוחה יסיים פרשה שלפניה באמצע שיטה, וישיר בסופה חלק כדי תשע אותיות, ויתחיל לכתוב בראש שיטה שתחתיה, ונמצא שהיא פתוחה לכו"ע [להרמב"ם

משום שמתחילה בראש השורה, ולהרא"ש משום שהרווח פתוח], ובפרשה שתומה תמיד יסיים פרשה שלפניה אחר תחילת השיטה, ויניח חלק כדי תשע אותיות, ויתחיל לכתוב בסוף אותה שיטה עצמה, ונמצא שהיא שתומה לכו"ע [להרמב"ם משום שהפרשה מתחילה באמצע שורה, ולהרא"ש משום שהרווח בין הפרשיות 'סתום' משני הצדדים].

אמנם בפרשת 'והיה אם שמוע' שבתפילין ובמזוזה, א"א לעשות באופן שתהא שתומה אף ולהרא"ש, שהרי אם מתחיל בה באמצע שורה [כהרמב"ם], נמצא שהרווח בין הפרשיות 'פתוח' לתחילת השורה, ולהרא"ש אי"ז שתומה, ולכן כתב השו"ע (או"ח לב לו, יו"ד ערה ב) שיש לעשות כהרמב"ם [וכ"כ הרמ"א (יו"ד שם) לענין ס"ת, אם לא יוכל לכוין בכך, לא יסור מדברי הרמב"ם בזה, כי עליו סמכו האחרונים וכתבו, שדברי הרמב"ם עיקר].

אך הט"ז (או"ח לב כו) חידש עיצה שתהא 'פרשה שתומה' בין להרמב"ם ובין להרא"ש, שבסוף פרשת 'שמע' יניח ריוח פחות מכדי ט' אותיות קטנות, וכן יניח ריוח פחות מט' אותיות קטנות בתחלת פרשת 'והיה אם שמוע', שע"ז שאין לה ט' אותיות במקום אחד כי אם ע"י צירוף, היא נקראת שתומה הן להרא"ש כיון שלא הסתיים 'שיעור פרשה' בסוף שורה או בתחילתה, והן להרמב"ם, כיון שלא התחילה בראש השורה, אלא אחר שיעור פרשה ע"י צירוף.

ובש"כך ובקומך וקשרתם לאות על ידך והיו לט"ט פת
 בין עיניך וכתבתם על מזוזת ביתך ובש"עריך ייחייכי
 ייחייכי והיה אם שמעו תשמעו אל מצותי אשר אנכי

שיעור פרשה לדעת הט"ז - פחות מט' אותיות בסוף השורה עם פחות מט' אותיות בתחילת שורה הבאה מצטרפים ל'שיעור פרשה'

אכן השו"ע (ב"י יו"ד רפה, וכפי שהוכיחו האור לציון ח"ב פ"ג ש"ז, והיחזה דעת דג) לא הסכים לעצה זו, וס"ל שבאופן זה אין כאן פרשה כלל, שלא מועיל צירוף משתי שורות. וכן השו"ע הרב (לב נג) חולק על הט"ז ונוקט כהרמב"ם. ולדינא, בני ספרד נוהגים כדעת השו"ע והרמב"ם [וכן מנהג חב"ד]. ורבים מבני אשכנז נוהגים כהט"ז, שהובאו דבריו במשנ"ב (לב קסד),

ובש"כך ובקומך וקשרתם לאות על ידך והיו לט"ט פת
 בין עיניך וכתבתם על מזוזת ביתך ובש"עריך ייחייכי
 והיה אם שמעו תשמעו אל מצותי אשר אנכי

שיעור פרשה לדעת השו"ע - ט' אותיות בתחילת השורה, כדי שפרשת 'והיה אם שמוע' תתחיל באמצע שורה וכדעת הרמב"ם

והחזו"א (או"ח יב, תשוה"נ א לט) הורה, שעדיף לעשות כהרמב"ם [ובן ספרד שרוכש מזוזה בכתב בית יוסף, יש לזכור לבקש מהסופר שישיר רווח בין הפרשיות כדעת הרמב"ם והשו"ע, כיון שבדרך כלל מזוזות הכתובות בכתב בית יוסף מיועדות לבני אשכנז והסופר משייר את הרווח כדעת הט"ז].

👉 בפתחי בנין משותף, שגרים בו בני אשכנז ובני ספרד, כדי שתהיה המזוזה כשירה לכל הדיעות, יש לקבוע מזוזות שנכתבו בכתב בית יוסף, אך הרווח בין הפרשיות יהיה כהרמב"ם, שבזה יוצאים לכל הדיעות, וכן בדירה המיועדת להשכרה, יש לעשות כן, כיון שמתחלפים השוכרים, פעמים מבני אשכנז ופעמים מבני ספרד [ובס"ד מצוי היום אצל מוכרי מזוזות מזוזות מוכנות שנכתבו באופן זה, ואף כשאין מן המוכן, ניתן לדרוש זאת מהסופר שיכתוב באופן זה].

ג. הידורים וחומרות בכתבת המזוזה

נגיעה לפני שהושלמה צורת האות - שיטת הרשב"א

ז. הלכה היא בכתבת סת"ם, שכל אות צריכה להיות מוקפת גויל [קלף] מכל צדדיה, ואם שתי אותיות נוגעות זו בזו, הסת"ם פסול. אך כתב השו"ע (סי' לב סי"ה), שאם ע"י הנגיעה לא השתנו האותיות מצורתן, מותר להפרידן זו מזו, ע"י גירוד הדיו שביניהם.

אמנם שיטת הרשב"א (שו"ת ח"א סי' תרי"א), שאין להפריד ביניהם אלא כשאירעה הנגיעה אחר שהושלמה צורת האות השניה, שכבר חל בה 'שם אות', אך אם אירעה הנגיעה באמצע כתיבת האות השניה, יש למחוק את חלקי האות שנכתבו אחר אירוע הנגיעה, ולכתבן שוב לאחר הגירוד.

אך כיון שעל פסק השו"ע לא העירו הרמ"א, הט"ז והמג"א, ובבית יוסף הובא שכן דעת רוב הראשונים, ודאי נחשבת כשירה לכתחילה, ובכל זאת, יש מהראשונים והאחרונים שנקטו להחמיר [הסמ"ג הסמ"ק שהובאו בב"י ס"ל כהרשב"א, ובאבן העוזר (לב טו) נקט, שכן דעת כל הראשונים, עולת תמידי (לב כט)], ולכן דעת כמה מפוסקי זמנינו, שסת"ם שנכתבו ללא חומרת הרשב"א, אין למוכרם כ'מהודרים', ואין לגבות עליהם מחיר יקר [שבט הלוי (ח"ה סי' ח יד) תשובות והנהגות (ח"ה סי' טו)].

חק תוכות כחצי אות - שיטת הרד"ך

ח. הלכה היא בכתבת סת"ם, שלא יכתוב באופן של 'חק תוכות', והיינו שכתבת האותיות צריכה להיות בדרך 'כתיבה' גמורה, ולא באופן של יצירת אות 'מאיליה' ע"י חקיקה מסביב, והוא הנקרא 'חק תוכות' [כגון שנשפך דיו וחוקק בתוכו, וע"ז נוצרה מסביב צורת אות].

אמנם, באופן שחלק מהאות נכתב ע"י חקיקה, אך גמר האות היה ע"י כתיבה, דעת הבית יוסף והרמ"א (אבהע"ז קכה ד) שכשירה, שהרי לא חל 'שם אות' אלא בגמר הכתיבה, ולכן די בזה שהגמר נעשה בכתיבה ולא חקיקה, אך דעת הרד"ך (בית א) שהיות וחלק מהאות נפסל, נשאר הוא בפסולו, שלדעתו, כל חלק מהאות שנכתב בחקיקה, חל בו פסול, וא"א להכשירו. ובקסת הסופר (חקיקה ב סוף הספר) הביא כמה אחרונים שפסקו כן, וכן המשנ"ב (סי' לב ס"ק ס"ז, ובביאור הלכה שם ד"ה ונסתמה) הביא את דברי הרד"ך. והרוצה להדר בסת"ם, יש מקום להחמיר כשיטתו.

שלא כסדרן בחצי אות - שיטת האבני נזר

ט. הלכה היא בכתבת תפילין ומזוזות, שצריכים להיכתב 'כסדרן', והנה אם כתב חצי אות שלא כסדרן [כגון שהתחיל אות מ' שב'שמע', קודם כתיבת האות ש', ואחר שגמר הש', השלים את המ', ונמצא שהחלק הראשון של האות מ', נכתב שלא כסדרן], מעיקר הדין כשר, כיון שרק בגמר כתיבת האות, חל בה 'שם אות', ולכן די בזה שסיום האות נכתב כסדר, וכן פסק המשנ"ב (ריש כללי שלא כסדרן, אחר סי' לו) ועוד אחרונים (פמ"ג מ"ז סוף סי' לח, מק"מ לב קא).

אך דעת האבני נזר (או"ח סי' ט), שאף בחצי אות יש פסול של שלא כסדרן [וכן בשואל ומשיב (תליתאה סי' צו) כתב בתקיפות לפסול באופן זה], ודעת פוסקי זמנינו, שראוי להקפיד בזה לכתחילה [הגרי"ש אלישיב והגרי"י פישר (סת"ם עמ' 105) שבט הלוי (ז קסד) הגר"נ קרליץ (חוט שני תפילין עמ' קלז)], ועכ"פ אין למוכרם כ'מהודרים' (שבה"ל שם).

ד. הקלף ועיבודו

עיבוד לשמה

ל. דעת רוב הראשונים, שצריך שהקלף יהיה מעובד 'לשמה', כמו בס"ת ותפילין, ודעת הרמב"ם שאין צריך עיבוד לשמה, להלכה, פסק השו"ע (רפח ה) שצריכה עיבוד לשמה [ולענין שימוש ב'מעובד שלא לשמה', עד שישיג 'מעובד לשמה', דעת השו"ע (שם) שיכול כדי לשלכל הפחות יצא יד"ח לשיטת הרמב"ם, וכ"פ הש"ך (שם סק"ד), אך דעת הב"ח והט"ז (סק"ב) שלא יקבע מזוזה זו בינתיים, שמא יתעצל אח"כ להשיג מזוזה אחרת כשרה].

קלף ללא הכשר

יא. הוראת פוסקי זמנינו, שאין לכתוב סת"ם על קלף ללא הכשר, והצורך בהכשר הוא, כדי לוודא שכל תהליך העיבוד נעשה לשמה, ולבדוק שלא קרו תקלות או טעויות בעיבוד, וכן שהעוסקים בעיבוד, יהיו יהודים יראי שמים.

קלף עבודת יד

יב. כדי להכשיר קלף לכתובת סת"ם, צריך העור לעבור תהליך עיבוד [מליחה, שרייה, עיבוד, שבלא זה הוא נחשב 'דיפתרא' ולא 'קלף' (מגילה יט.)], ובדורות שלפנינו היה תהליך זה אורך כשבועיים, אך בדורות האחרונים עם המצאת המכונות החשמליות, החלה דרך חדשה בעיבוד הקלף, המקצרת את התהליך, ואף מעלה את איכות הקלף.

אך היות והיו פוסקים שפקפקו בכשרותם של שלבים מסוימים בתהליך זה, היו יצרני קלף שהשתדלו ואכן הצליחו להמציא קלף עבודת יד ברמה גבוהה יותר, עד שהיום כמעט בכל מפעל קלף, מצוי קלף עבודת יד.

בהגדרה המדוייקת של רמת כשרות קלף מכונה, נחלקו פוסקי זמנינו, דעת הגר"ש אלישיב (סת"ם עמ' 52) שכשר רק בדיעבד, דעת הגר"ש וואזנר (שבה"ל יקעג) שכשר לכתחילה אך אינו מהודר, ודעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שבת ד שפז) שאף נחשב מהודר [אלא שגם הוא מודה, שקלף עבודת יד מהודר יותר].

גודל המזוזה

יג. מבחינה הלכתית, אין נפק"מ מה גודל המזוזה, אך ידוע שרוב רובן של המזוזות הקטנות [6 ס"מ ולפעמים גם 10 ס"מ] בדרך כלל כשרותן מפוקפקת מאוד, כיון שהמציאות היא שרוב רובם של הסופרים היראי שמים, אינם כותבים מזוזות קטנות, והם נכתבות ע"י אנשים שאין בהם ריח תורה, הכותבים במהירות גדולה, ומצוי בהם פסולים גמורים. ואף אם לא נמצא בהם פסול, אין להכשירם, כיון שיש פסולים שלא ניתן לראותם בכתובה [שלא כסדרן, חק תוכות, קדושת השם (ראה לעיל סעיף ב')] וכיון שסופרים אלו אינם בקיאים בהל' סת"ם, אין לסמוך עליהם שהקפידו על כך [וז"ל השבט הלוי (ח"ד סי' קמ) 'בכתב קטן, הרי ידוע מהניסיון, שקשה למצוא מזוזה קטנה כשרה כהלכתה לכתחילה, ולרוב הם נכתבים ע"י סופרים בורים וריקים, והם לעולם בספק פסול']. בשכונות מתחרדות, מצוי שיש מזוזה בפתח הבנין, ואין ידוע ע"י מי נקבעה, ופעמים שנקבעה ע"י אנשים שאינם שומרי תורה ומצוות, או ע"י אנשים שאינם בני תורה, ואם הם קטנות, יש להשתדל להחליפם.

שרטוט

יד. המזוזה צריכה שרטוט, ואם כתב בלא שרטוט, פסולה (שו"ע רפח ה, ע"פ הגמ' מנחות לב:).

ו פעמים מצוי שמחמת טעות בכתובה מחק הסופר אותיות, ואף השרטוט נמחק עמהם, ופסולה.

כתובת שם השם

טו. נהגו לכתוב שם ש-ד-י על קלף המזוזה מבחוץ (שו"ע רפח טו ע"פ הזהרה), ונחלקו הפוסקים היכן הוא מקום כתיבתו, דעת השו"ע (שם) כנגד תיבת 'והיה' שבתחילת פרשה שניה, וכן מנהג בני ספרד, ודעת הרמ"א (שם) כנגד הריח שבין הפרשיות, וכן מנהג בני אשכנז.

שיור קלף 'כדי לגול'

טז. בתחילת המזוזה יש לשייר קלף שיש בו שיעור כדי לגול אותה אחר שתכרך (שו"ע רפח א). ויש סוברים שאין צריך לשייר (התרומה סי' רה הובא בב"י, וכן בפת"ש סק"ב בשם הרבה פוסקים). והמניח כדי לגול, לא יחפה על השם ש-די הכתוב בחוץ, אלא יעשה נקב כנגד השם (הג"מ שם), או שלא יגול בהידוק, כדי שישאר מקום השם מגולה (קסת הסופר כז א).

אמר רבי חנינא, בוא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, מדת בשר ודם מלך יושב מבפנים ועם משמרין אותו מבחוץ, מדת הקב"ה אינו כן, עבדיו יושבין מבפנים והוא משמרין מבחוץ, שנאמר ה' שומרך ה' צלך על יד ימינך (מנחות לג:).

חביבין ישראל שסיבבן הקב"ה במצות, תפילין בראשיהן ותפילין בזרועותיהן, וציצית בבגדיהן ומזוזה לפתחיהן, ועליהן אמר דוד שבע ביום הללתיך על משפטי צדקך (מנחות מג:).

כתב הרמב"ם (מזוזה ו יג) אמרו חכמים הראשונים כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו מוחזק הוא שלא יחטא, שהרי יש לו מזכירין רבים, והן הם המלאכים שמצילין אותו מלחטוא, שנאמר חונה מלאך יי' סביב ליראיו ויחלצם (תהלים לד ח).

משרשי המצוה, להיות זכרון לאדם באמונת השם, בכל עת בואו לביתו וצאתו (ספר החינוך מצווה תכג).

לפי שהאדם בהיותו בעל חומר, ימשך בהכרח אחר התאוות, כי כן טבע החומר לבקש כל הנאות אליו והערב, כסוס כפרד אין הבין, אם לא שהנפש שחננו האל תמנענו לפי כחה מן החטא, ומאשר תשכון בגבולו, שהיא הארץ, ורחוקה מאד מגבולה, שהיא השמים, לא תוכל לו ויגבר כחו עליה תמיד, לכן היא צריכה על כל פנים להרבה שומרים לשומרה משכנה הרע, פן יקום עליה ויהרגנה, אחר היותה בגבולו ותחת ידו, ורצה המקום לזכותנו אנחנו עם הקודש, וציוונו להעמיד שומרים גבורים סביב לה, והם שנצטוונו לכל נפסיק דברי תורה מפינו יומם ולילה, ושניתן ארבע ציציות בארבע כנפות כסותנו, ומזוזה בפתחינו, והתפילין בידינו ובראשינו, והכל להזכירנו למען נחדל מעושק ידינו, ולא נתור אחרי עינינו, ואחרי יצר מחשבות לבנו (ספר החינוך מצווה תכא).

המזוזה - מהותה, ענינה ותכליתה

ימי בניו, שהרי מקיים את תכלית חייו, אך להיפך, מי שאינו זהיר בה, ונשאיר בשנתו ושגייתו בהבלי הזמן, נמצא שאינו מקיים את ייעודו, וחיייו אינם באים אל תכליתם, א"כ אין תועלת באריכות ימיו וימי בניו.

השמירה שבמזוזה

ואולי מותר לבאר בזה את ענין השמירה שיש ע"י המזוזה (מנחות לג:), שכיון שקובע בביתו את ייחוד שמו של הקב"ה שרק הוא התקיף ובעל היכולת, ואין שום כח אחר שיכול לפעול עליו, ממילא אין שליטה למזיקים במקום זה, וכעין ה'סגולה הנפלאה' של הנפש החיים (ש"ג פ"ב) להסיר ולבטל מעליו כל דינין ורצונות אחרים שלא יוכלו לשלוט בו, ע"י שיקבע בלבו שה' הוא האלקים האמיתי ואין עוד מלבדו יתברך שום כח בעולם וכל העולמות כלל, והכל מלא רק אחדותו הפשוט יתברך שמו, ויבטל בלבו ביטול גמור, ולא ישגיח כלל על שום כח ורצון בעולם, אלא ישעבד וידבק טוהר מחשבתו רק לאדון יחיד ברוך הוא, כן יספיק הוא יתברך בידו, שממילא יתבטלו מעליו כל הכוחות והרצונות שבעולם, שלא יוכלו לפעול לו שום דבר כלל.

ונראה בכיבוד דבריו, שאין זה 'שכר' על אמונתו, אלא כלל בהנהגת הבורא, שבשעת מחשבה זו שדבוק רק בה' ותולה עצמו רק בו, אין 'מקום' למזיקים אצלו, שהרי הוא נמצא עם ה', ורק אדם הפוחד מכוחות אחרים, הרי בעצם החשש שלו מהם, נותן להם 'מקום' אצלו. וכן הוא גם לגבי הקובע מזוזה בפתחו, שהרי הוא קובע בפתחו את ייחוד ה', ש'אין עוד מלבדו', ונמצא הוא עם ה' תמיד, ולכן ממילא אין מקום לכוחות אחרים להיכנס בבית זה, וזהו שאמרו חז"ל על המזוזה (שם), 'מדת הקדוש ברוך הוא אינו כן, עבדיו יושבין מבפנים, והוא משמרן מבחוץ', היינו, שבקביעת המזוזה כראוי, הביא את הקב"ה אל פתח ביתו.

אמרה תורה (דברים יא כ-כא) וכתבתם על מזוזות ביתך ובשערך, למען ירבו ימיכם וימי בניכם, וכן פסק השו"ע (סי' רפה א) 'צריך לזהר בה מאד; וכל הזהיר בה, יאריכו ימיו וימי בניו. ואם אינו זהיר בה, יתקצרו'.

ויש להתבונן, מה נתייחדה מצוה זו ששכרה רב כל כך, עוד צ"ב, מדוע נגזר עונש כל כך גדול למי שאינו זהיר בה, - שיתקצרו ימיו.

ונראה, דהנה ביאר הרמב"ם (מזוזה ו יג) את ענין מצות מזוזה וז"ל 'כל זמן שיכנס ויצא, יפגע ביחוד השם שמו של הקדוש ב"ה, ויזכור אהבתו ויעור משנתו ושגייתו בהבלי הזמן, וידע, שאין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים, אלא ידיעת צור העולם, ומיד הוא חוזר לדעתו, והולך בדרכי מישרים'. וכע"ז כתב הרמב"ן (סו"פ בא) בדבריו המפורסמים ביסודות האמונה שע"י מצוות זכירת יציאת מצרים, 'כי הקונה מזוזה בזו אחד, וקבעה בפתחו ונתכוון בענינה, כבר הודה בחדוש העולם, ובידיעת הבורא והשגחתו, וגם בנבואה, והאמין בכל פנות התורה, מלבד שהודה שחסד הבורא גדול מאד על עושי רצונו, שהוציאנו מאותו עבדות לחירות, וכבוד גדול ליזכות אבותיהם החפצים ביראת שמו'.

ונראה, שזה ענין ה'זהיר' במזוזה, שלפי פשוטו מדובר במי שמדקדק לקובעה כראוי, ובכל המקומות המחוייבים והמסופקים, ולא מנסה להיפטר ולסמוך על קולות, וכן מהדר בכשרות והידור המזוזה, אכן עוד יש בזה, דכיון שתכלית מצות המזוזה היא החדרת האמונה בלב האדם, שזה עיקר תכלית חייו, א"כ לא די בעצם קביעת המזוזה, אלא צריך להתכוון בענינה, שהיא תעוררו מהבלי הזמן, ותזכיר לו אהבת הבורא, וכן להעביר זאת לבניו, כמבואר ברמב"ן (שם) שזו היא הדרך להעברת האמונה מדור לדור, ע"י שיסביר לבניו את תכלית המצווה ויביאו לאמונה בבורא, ולכן כל שזהיר בזה, יש תועלת באריכות ימיו, וכן

תמצית ההלכות בקצרה [לפי סדר הפרקים]

פרק א' - המקומות החייבים במזווה

א. חדר החייב במזווה בכרכה לכל הדיעות, הוא כאשר הושלמו בו עשרה תנאים אלו:

צורת המקום: א. גודלו ד' על ד' אמות, ב. יש לו תקרה.

צורת הפתח: ג. משוקף. ד. ב' מזוזות. ה. גבוה 'טפחים. ו. דלת. ייעודו: ז. דירת אדם. ח. דירת קבע. ט. דירת כבוד. י. דירת חול.

ב. באופנים דלהלן חיוב החדר אינו מוסכם, ויקבע ללא ברכה [יש מהם שמעיקר הדין חייב, ורק מחמת חומר ברכה לבטלה, חוששים לדעה החולקת, יש מהם שעיקר חיובם שנוי במחלוקת הפוסקים, ויש מהם שנחלקו פוסקי דורינו, האם להורות לברך]:

פתח ללא דלת. פתח שמזוזת הפתח רק בצד ימין. חדר שיש בו כדי לרבע ד' על ד', חדר שגודלו פחות מד' על ד' וראוי לענינו, או שהוא 'בית שער' [פתח בנין, חדר מדרגות, חצר שלפני בית וכדו'], או שהוא פתוח לחדר גדול, שי"א לקבוע בצד ימין לכיוון החדר הגדול. פתח הממלא כל הרוח הרביעית, שי"א ש'ראשי הכתלים' נחשבים כמזוזות. כשאין משקוף אך התקרה מתחילה מעל המזוזות, שי"א ש'פי תקרה' נחשב כמשקוף. ביהמ"ד. בתי עסק. חנויות. משרדים. מחסן.

ובכל אלו, אם קובע גם בפתח אחר שחיובו ודאי, ראוי שיכוון לפטור בכרכתו אף את קביעת המזווה שבפתח המסופק.

ג. מרפסת: פתח בין הבית למרפסת, נחלקו הפוסקים האם לקבוע בצד ימין לכיוון המרפסת, או בצד שמאל שהוא צד ימין לכיוון הבית, ויש בזה חילוקי מנהגים, ומ"מ לא יברך.

ד. מעלית: פתח כניסה מהמעלית לקומה, דעת רוב הפוסקים שחייב במזווה בצד ימין של הנכנס מהמעלית לכיוון הקומה, שהרי זה כניסה אל הקומה, ובקומת הכניסה [לובין] נחלקו הפוסקים, י"א שאף בזה יקבע בצד ימין לכיוון הקומה, וי"א בצד ימין לכיוון חדר המעלית, ויש מי שפטר.

פרק ב' - מקום קביעת המזווה בפתח

ה. כשבא לקבוע את המזווה בפתח, יש לזכור פרטים אלו:

[א]. לקבוע בטפח הראשון של הפתח כלפי חוץ [ומצוי בפתח רחב, כמרפסת, חצר וכדו']. [ב]. למדוד בדיוק את מיקום תחילת השליש העליון, שהוא מקום קביעתה לכתחילה להרבה פוסקים. [ג]. לקבוע בתוך חלל הפתח, ולא מבחוץ או מבפנים, שפסול לרוב הפוסקים, [ומצוי מאוד בפתחי אלומיניום שבכניסה לבנינים שיש לחקוק בפתח, או להוסיף צוה"פ לפני הפתח, ולקבועה שם]. [ד]. לקבוע בצד ימין, ובפתח שבין שני חדרים, יש להבחין כלפי איזה מהם נחשב הפתח כ'כניסה', ולקבוע בצד ימין כלפיו [וכפי הכללים שנתבאר בסעיף ט']. [ה]. צורת קביעתה - לבני ספרד בזקיפה, ולבני אשכנז מחלוקת האם באלכסון [לכיוון החדר], או בזקיפה [עם נטייה מועטת באלכסון].

פרק ג' - סדר קביעת מזווה

ו. חיובה מיד שבא לגור, ואם משתהה לקבוע, מבטל בכל רגע מצות עשה. אך לא יקבע קודם שבא לגור, שאינו יכול לברך על קביעתה, כיון שעדיין אינו מחוייב. וי"א שמשעת הכנסת הריטים נחשב שבא לדור, ויכול לקבוע. וכיון שהרבה פעמים קשה לקבוע בשעת הכניסה [פירוק ההובלה וכדו'], טוב שיקבע סעודת פת בדירה, קודם שבא לדור, שאז מתחייב מיד לקבוע.

ז. יש להניחה בתוך בית מזווה, שלא תירקב [והידור מצוה שיהא 'בית מזווה' נאה], ויקבענה בחוזק, ולא בתלייה מועטת.

ח. טוב שתהא המזווה נראית, אך במקום שלפעמים מצוי בו טינוף, טוב שתהא מכוסה. ובכל אופן אסור לעשות בקביעות דבר טינוף נגד המזווה.

ט. במקום שמצוי בו גילוי ערוה [רחיצת תינוקות או הלכשתם], חובה לקבועה בבית מזווה אטום שאינו שקוף.

י. מזווה בחדר הורים, יש לכסותה בשני כיסויים [שאחד מהם אינו מיוחד לה, וכן שאחד מהם אינו שקוף, וכפי פרטי הדין בס"ט].

יא. אין להוריד מזווה מהפתח, ולהשאירו ללא מזווה, וכן אין להעביר מזווה לפתח שדרגת חיובו פחותה מהפתח שהיתה קבועה בו קודם, משום 'הורדה בקדושה', וכן אין להחליף מזווה מהודרת במזווה פשוטה, משום ביזוי מצוה [והאופנים המותרים ראה סעיפים יא-טז].

פרק ד' - רבישת המזווה, כתיבתה והידוריה

יב. יש להקפיד לרכוש, רק מסופר יר"ש וחרד לדבר ה', שאם אינה כשירה, הר"ז מבטל כל רגע מצות עשה, [ויש דברים שלא ניתן לבדוק בהגהה, קדושת השמות, חק תוכות, שלא כסדרן], וכן יש להקפיד, שתעבור הגהת מומחה והגהת מושב.

יג. כתב בית יוסף, הוא הכשר לכתחילה לכל הדיעות ללא פקפוק, וכן צורת הרווח בין הפרשיות כדעת הרמב"ם, כשר לכל העדות, לכן בבנין משותף, שיש בו דיירים בני עדות שונות [וכן בדירה העומדת להשכרה שמצוי שהשוכרים שיתחלפו בה, יהיו בני עדות שונות], יש להקפיד שתיכתב בכתב בית יוסף, וכן שהרווח בין הפרשיות יהא כדעת השו"ע והרמב"ם.

יד. הידור מצוה שתהא כתובה בכתב נאה.

ועוד ראוי להקפיד על הידורים בגוף הכתיבה: שיטת הרשב"א [הפרדת נגיעה בין האותיות שאירעה קודם שהושלמה האות], הרד"ך [חק תוכות בחצי אות] והאבני נזר [שלא כסדרן בחצי אות]. וכן ראוי להקפיד שתיכתב על קלף עבודת יד.

טו. מזוזות קטנות [6 ס"מ ולפעמים אף 10 ס"מ], מצוי שהם פסולות, ולכן יש להקפיד שיהא הקלף גדול [12 או 15 ס"מ].

היתכן, אדם קבע מזוזה כדין, ולאחר זמן הוא חייב להסיר את המזוזה, ולחזור ולקובעה באותו מקום?
ראה פרק א' סעיפים יב, יח, כה, לו

היתכן, אדם קבע מזוזה כדין, ולאחר זמן הוא חייב להעביר את המזוזה מצדו האחד של הפתח לצדו השני?
ראה פרק א' סעיפים כה, לו

מזוזה הכתובה בכתב יפה במיוחד, ואף עברה הגהת מומחה והגהת מחשב, ואעפ"כ פסולה לגמרי?
ראה 3 אופנים בפרק ד' סעיף ב'

שני בני אדם, קבעו את אותה מזוזה באותו סוג מקום, לאחד פסולה, ולשני כשירה בדיעבד?
ראה כמה אופנים בפרק ב' סעיף יא

איזה בית מזוזה עדיף, שקוף או מכוסה, פלסטיק, או ברזל?
ראה פרק ג' סעיפים ו-ח

מה חשוב להקפיד בשעת קביעת מזוזה?
ראה פרק ב' סעיף ב', פרק ג' סעיף ט'

איזה פתחים קובע עם ברכה, ואיזה פתחים קובע ללא ברכה?
ראה פרק א', וכן בתמצית ההלכות בעמוד האחרון

מזוזה בכתב ספרדי לאשכנזי, או להיפך, האם כשירה?
ראה פרק ד' סעיפים ה-ו

מוקד המזוזה

מצות מזוזה, חביבה היא עד מאוד, שקיומה נמשך כל רגע ורגע במשך כל חיי האדם, ואף מתן שכרה בצידה, שהזהיר בה, מאריכין ימיו וימי בניו (שו"ע יו"ד רפה א), ושומרת היא על הבית (מנחות לג:), ואף זוכה על ידה לדירה נאה (שבת כג:), ונמצא שאם קבע אדם מזוזה בפתחו כדין, הרי הוא מקיים כל רגע מצות עשה, וזוכה לשכר גדול, וכל זה כמעט ללא מאמץ מיוחד במשך הזמן.

אך מאידך, רבו פרטי דיניה, שישנם הרבה אופנים של פתחים החייבים בודאי או לכל הפחות מספק, ואינם ידועים, וכן יש הרבה שאלות המשתנות מבית לבית, כגון צורות פתח שונות, או חדרים בגדלים שונים וכדו', וכן כמה פרטי דינים היכן הוא מקום קביעתה בפתח, כגון הדין שצריך לקבעה בתוך חלל הפתח, ובטפח החיצון, ויש הרבה סוגי פתחים, שיש בהם נידון היכן הוא חלל הפתח, והיכן הוא הטפח החיצון, וכן פתח בין שני חדרים, יש הרבה אופנים וחילוקי דינים באיזה צד לקבוע המזוזה, וכן עוד כמה פרטי דינים, נמצא שאם לא קבע מזוזה בכל הפתחים החייבים, או שקבע באופן שלא יצא ידי חובה, הרי הוא נכשל בביטול מצות עשה כל רגע ורגע, וכן אם קבע באופן הכשר רק בדיעבד, נמצא שכל קיום המצוה במשך כל חייו, היה רק בדיעבד, ואם בשעת קביעתה, היה יודע הדין, היה זוכה לקיים המצווה לכתחילה כל ימיו, ואף היה נכלל בהבטחה ש'הזהיר במזוזה, יאריכו ימיו וימי בניו' (שו"ע יו"ד רפה א). ולא חלילה להיפך בדבר הנורא שכתב השו"ע (שם) למי שאינו זהיר בה.

מטרת המוקד, ליתן מענה בהלכות מזוזה, איזה פתח חייב במזוזה, והיכן הוא מקום קביעתה [בפרט שיש דברים שלא מומלץ לשאול רב בעל פה ללא ראיית תמונת הפתח, כיון שמצוי מאוד שללא תמונה, א"א להבחין היטב את השאלה, או שיש פרטים נוספים באותו פתח, שלא ידע השואל להדגיש בשאלתו], וכן דינים עיקריים ברכישת המזוזה, כשרותה, והידוריה, וכל זה ע"פ דעות גדולי הפוסקים, עם חילוקי המנהגים בין בני אשכנז לבני ספרד.

מוקד המזוזה

מענה הלכתי בעניני מזוזה

7347764@GMAIL.COM